

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

VI. ÉVFOLYAM 3–4. SZÁM

BUDAPEST 1977.

**Szerkesztő: Szemerkényi Ágnes
Tárkány Szücs Ernő**

Szerkesztőségi cím: 1250 Budapest, Országház u. 30.

Szerkesztőségi titkár: Kara Tiborné

**Kiadja: a Magyar Néprajzi Társaság
Kézirat gyanánt**

779228 MTA KESZ Sokszorosító. F.v.: Szabó Gyula

TÁRSASÁGI HÍREK

A Magyar Néprajzi Társaság 1977. évi (89.) közgyűlése

A Magyar Néprajzi Társaság az 1977. évi közgyűlését 1977. június 15-én tartotta a Magyar Tudományos Akadémia felolvasó termében.

A közgyűlést Tálasi István, a Társaság alelnöke nyitotta meg és vezette.

Napirend előtt Gunda Béla, a Társaság alelnöke kért szót és üdvözölte Ortutay Gyula akademikust, a Társaság elnökét abból az alkalomból, hogy negyven éve jelent meg a néprajztudomány fejlődése szempontjából oly kiemelkedően fontos „Magyar népismeret” c. könyve.

Ortutay Gyula a harmincas években a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tagjaival (Tolnai Gábor, Erdei Ferenc, Ortutay Gyula, Radnóti Miklós, Tomori Viola)

Ezután Tálasi István bejelentette, hogy a Társaság Választmánya az 1970-ben alapított GYÖRFFY ISTVÁN EMLÉKÉRME-t 7. alkalommal

BALASSA IVÁNNAK

BALOGH ISTVÁNNAK és

VAJKAI AURÉLNAK

ítélte oda; a JANKÓ JÁNOS DÍJ-jal pedig 8. alkalommal két fiatal kutató KNEZY JUDIT és

DÁM LÁSZLÓ

kitüntetését javasolta. A javaslatot a közgyűlés elfogadta; a határozatok indoklásait Andrásfaly Bertalan főtitkár olvasta fel, majd a kitüntetéseket Tálasi István alelnök adta át.

A Társaság közgyűlése az alelnök javaslatára tiszteletbeli taggá választotta

Penavin Olga (Jugoszlávia)

Nagy Olga (Románia)

Imreh István (Románia)

Jagamas János (Románia)

kiemelkedő külföldi kutatókat.

Andrásfaly Bertalan a főtitkári, Fűzes Endre a pénztárosi, Bellon Tibor pedig a Számvizsgáló Bizottság jelentését betervezte a közgyűlés elé, melyeket el is fogadtak.

A közgyűlés alkalmával Takács Lajos, a történelemtudományok (néprajz) doktora „Néprajzi kutatás – társadalmi igény” címen tartott előadást.

A Társaság új kitüntetettjei

BALASSA IVÁN

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum főigazgatóhelyettese, a történettudományok (néprajz) doktora. A debreceni Tudományegyetemen Csüry Bálint tanítványaként szerzett tanári és doktori oklevelet. Egyetemi gyakornoki éveit után múzeumi területen folytatta tevékenységét. Múzeumi munkásságában kiemelkedő időszak, melyet a budapesti Néprajzi Múzeumban töltött, ahol 1950–1955 között mint főigazgató megszervezte a gyűjtemények kialakítását, a gyűjtő és tudományos feldolgozó munkát. Később a sárospataki Rákóczi Múzeum igazgatójaként, majd a Művelődésügyi Minisztérium osztályvezetőjeként dolgozott, s 1966-tól a Mezőgazdasági Múzeum főigazgatóhelyettese.

Balassa Iván a magyar földművelés néprajzi és nyelvészeti kérdéseivel foglalkozik elsősorban s e téren nagyobb témák kidolgozását adta: *A debreceni civis földművelés munkamenete és műszókincse* c. egyetemi doktori értekezése 1940-ben, *A magyar kukorica* 1960-ban (mellyel kandidátusi fokozatot szerzett), *Az eke és szántás története Magyarországon* 1973-ban (mellyel a tudományok doktora fokozatot érdemelte ki) jelentek meg.

Balassa Iván 1945–1951 között a Társaság titkára, 1949–1956 között az *Ethnographia* szerkesztője, 1967-től ügyvezető alelnök, aki ebben a minőségében a Társaság rendezvényeinek, kiadványainak egyik fő szervezője, irányítója. Megszervezője a TIT Országos Néprajzi Választmányának és jelentős tudomány-népszerűsítő tevékenységet is végez.

BALOGH ISTVÁN

Nyugalmazott levéltárigazgató, 1945–1948 között főispán, a történettudományok kandidátusa. Személyében a magyar néprajztudomány leginkább Győrffy Istvánhoz kapcsolható kutatástörténeti vonala folyta-

tódik: a történész-etnográfus szemlélet széles körű egyeztetése. A debreceni Tudományegyetemen szerzett bölcsészdoktori oklevelet és korán múzeumi területre került, mint gyakornok. 1948–1959 között a debreceni Déry Múzeum munkatársa, illetve igazgatója volt. 1958-tól a Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár igazgatója 1975-ig, nyugdíjba vonulásáig.

Kutatásainak, tudományos feldolgozásainak legfontosabb területei a gazdaságtörténet, parasztságtörténet és néprajz. Jelentős munkái születtek

a paraszti gazdálkodás, állattartás, település, különösen a tanyarendszer, a paraszti művelődés, valamint a Hajdúság és Debrecen népi kultúrája tárgykörében. Feldolgozásaiban a történeti források széles körű bevonásával és interpretálásával, szülőföldje életformájának feltárásával új eredményeket ért el. Kiemelkedő publikációi: 1947-ben a *Civisek társadalma*, az 1958-ban megjelent *Debrecen*, az 1968-ban, ill. 1973-ban kiadott *Hajdúság*, illetve a *Civisek világa* c. kismonográfiák, továbbá *A magyar parasztság művelődése a két világháború között* 1974-ben megjelent tanulmánya.

Balogh István 1939 óta tagja a Társaságnak, rendszeresen jelennek meg közleményei a Társaság folyóiratában, az Etnographiában.

VAJKAI AURÉL

Nyugalmazott múzeumigazgató, a történettudományok (néprajz) kandidátusa. Széles körű érdeklődése a népi orvoslástól az építkezésig a

kultúra számtalan területére kiterjed. Tevékenységének első szakasza az 1930-as években a Magyarástudományi Intézethez kapcsolódik. Kutató- és feldolgozó munkásságán kívül részt vállalt múzeumszervezési és oktatói feladatokban is. Magántanárként tanított az ELTE Néprajzi Tanszékén, ő alakította ki a keszthelyi Balatoni Múzeum profilját, majd pedig, mint a veszprémi Bakony Múzeum igazgatója, nyugállományba vonulásáig irányította a Veszprém megyei múzeumi szervezet munkáját.

Megközelítési módszerei újszerűek; nemcsak a kultúrát kísérte figyelemmel, hanem a tájat és a kultúrát hordozó ember magatartását, kapcsolátát. Jelentős tudománytörténeti és módszertani áttekintéseket ad a Magyar néptudomány kézikönyve sorozatban a táplálkozás, az építkezés és a lakás, az orvoslás és a népi természetismeret tárgykörökben. Résztanulmányokon túl feldolgozásai monográfikus igényűek. Kiemelkedő munkája az 1959-ben megjelent *Szentgál, egy bakonyi falu néprajza*, mellyel a kandidátusi fokozatot elnyerte. Múzeumi területéről 1959-ben *A Bakony néprajza*, 1964-ben a *Balatonmellék* kismonográfiákat tette közzé. Sokoldalúságát jelzik népszerűsítő feldolgozásai, melyek közül a *Balaton c. utikalaúz* emelkedik ki.

Vajkai Aurél 1937 óta tagja a Társaságnak, ahol mint választmányi tag is aktívan résztvett a Társaság életében. Munkásságát elismerően 1975-ben a Társaság Választmánya érdemes taggá választotta.

KNÉZY JUDIT

A Somogy megyei múzeumi szervezet etnográfus muzeológusa, a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum munkatársa. Mint a múzeumi szervezet hosszú időn át egyetlen néprajzkutatója, sokágú muzeológiai, közművelődési feladatai ellátása mellett rendszeres eredményes, színvonalas kutatómunkát végez. Fő vizsgálati területei a táplálkozás, a népi építkezés és a népművészet. Több témakörben módszerével és anyagával jelentősen hozzájárult a hazai néprajzi kutatáshoz. Kiemelkedő Csököly község népi táplálkozása című, 1974-ben egyetemi doktori disszertációként megvédett munkája. Rendszeresen résztvesz a nemzetközi együttműködéssel szervezett *Ethnographia Pannonica* kutatási és konferencia programjában.

Múzeumi szervezetében mindig készséggel vállalta az egyetemi hallgatók képzését szolgáló terepgyakorlatok rendezését és irányítását. Legújabb vállalkozásai közül kiemelkedik az építés alatt álló szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény tudományos előkészítése.

DÁM LASZLÓ

A debreceni KLTE Néprajzi Tanszékének 1973-ban kinevezett adjunktusa. Egyetemi hallgatóként is figyelemre méltó gyűjtőmunkát és tudományos diákköri tevékenységet végzett, ez utóbbiban 1967-ben kiemelt miniszteri díjat kapott. A Néprajzi Tanszéken fontos pedagógiai munkásságot végezve, vezetésével több tudományos diákköri munka, aktív terep-

kutatás és több szakdolgozat készült. Érdeklődési köre elsősorban az Alföld népi építkezésének kutatása. E tárgykörben több tanulmány mellett két önálló kötete is megjelent: 1972-ben *A hajdúböszörményi szőlők népi építkezése* és 1975-ben *A Nagy-Sárrét népi építészet*e.

A Társaság új külföldi tiszteleti tagjai

PENAVIN OLGA

Az újvidéki Egyetemen a magyar nyelv és irodalom tanszékének professzora. Fő szakterületén, a nyelvészetten kívül számos szorosabban néprajzi, folklorisztikai tanulmányt is közreadott és érdeme, hogy egyrészt magyar szakemberek meghívásával, tanulmányaik kiadásával, másrészt magyarországi konferenciákon, kongresszusokon való rendszeres részvételével lehetővé tette a hazai néprajzi kutatók és a jugoszláviai, vajdasági magyar kutatók közt mintaszerűen közvetlen szakmai kapcsolatok kiépítését.

NAGY OLGA

A kolozsvári Folklór Intézet nyugalmazott kutatója, az erdélyi magyar csoportok folklórjának, különösen prózai hagyományainak fáradhatatlan szorgalmú és igen eredményes gyűjtője, közreadója. Munkásságáról több önálló kötet tanúskodik. Mélyen behatolva paraszti adatközlői gondolatvilágába, elméleti tanulmányokban is összefoglalta az általa még élő gyakorlatként vizsgált mesemondás műfaji sajátosságait, belső gondolatrendszerét. Tanulmányainak egy része magyarországi folyóiratokban látott napvilágot.

IMREH ISTVÁN

A kolozsvári Bolyai-Babes Tudományegyetem tanára, társadalom- és gazdaságtörténeti kutatásai keretében évtizedek óta vizsgálja a paraszt- és faluközösségek jogszokásait, önkormányzati szervezeteit, életét, feltárta a romániai magyar történeti és néprajzi kutatás együttműködésének hagyományait. E témakörökben megjelent könyvei, tanulmányai a magyar nyelvű néprajzi irodalom maradandó értékű, úttörő jelentőségű alkotásai. Mint egyetemi nevelő és mint publicista is a néprajz és társadalomtörténet iránti érdeklődés felkeltésében, ébrentartásában jelentős eredményeket ért el.

Megközelítési módszerei újszerűek; nemcsak a kultúrát kísérte figyelemmel, hanem a tájat és a kultúrát hordozó ember magatartását, kapcsolatát. Jelentős tudománytörténeti és módszertani áttekintéseket ad a Magyar néptudomány kézikönyve sorozatban a táplálkozás, az építkezés és a lakás, az orvoslás és a népi természetismeret tárgykörökben. Résztanulmányokon túl feldolgozásai monográfikus igényűek. Kiemelkedő munkája az 1959-ben megjelent *Szentgál, egy bakonyi falu néprajza*, mellyel a kandidátusi fokozatot elnyerte. Múzeumi területéről 1959-ben *A Bakony néprajza*, 1964-ben a *Balatonmellék* kismonográfiákat tette közzé. Sokoldalúságát jelzik népszerűsítő feldolgozásai, melyek közül a *Balaton c. utikalaúz* emelkedik ki.

Vajkai Aurél 1937 óta tagja a Társaságnak, ahol mint választmányi tag is aktívan résztvett a Társaság életében. Munkásságát elismerően 1975-ben a Társaság Választmánya érdemes taggá választotta.

KNÉZY JUDIT

A Somogy megyei múzeumi szervezet etnográfus muzeológusa, a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum munkatársa. Mint a múzeumi szervezet hosszú időn át egyetlen néprajzkutatója, sokágú muzeológiai, közművelődési feladatai ellátása mellett rendszeres eredményes, színvonalas kutatómunkát végez. Fő vizsgálati területei a táplálkozás, a népi építkezés és a népművészet. Több témakörben módszerével és anyagával jelentősen hozzájárult a hazai néprajzi kutatáshoz. Kiemelkedő *Csököly község népi táplálkozása* című, 1974-ben egyetemi doktori disszertációként megvédett munkája. Rendszeresen résztvesz a nemzetközi együttműködéssel szervezett *Ethnographia Pannonica* kutatási és konferencia programjában.

Múzeumi szervezetében mindig készséggel vállalta az egyetemi hallgatók képzését szolgáló terepgyakorlatok rendezését és irányítását. Legújabb vállalkozásai közül kiemelkedik az építés alatt álló szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény tudományos előkészítése.

DÁM LÁSZLÓ

A debreceni KLTE Néprajzi Tanszékének 1973-ban kinevezett adjunktusa. Egyetemi hallgatóként is figyelemre méltó gyűjtőmunkát és tudományos diákköri tevékenységet végzett, ez utóbbiban 1967-ben kiemelt miniszteri díjat kapott. A Néprajzi Tanszéken fontos pedagógiai munkásságot végezve, vezetésével több tudományos diákköri munka, aktív terep-

kutatás és több szakdolgozat készült. Érdeklődési köre elsősorban az Alföld népi építkezésének kutatása. E tárgykörben több tanulmány mellett két önálló kötete is megjelent: 1972-ben *A hajdúböszörményi szőlők népi építkezése* és 1975-ben *A Nagy-Sárrét népi építésze*.

A Társaság új külföldi tiszteleti tagjai

PENAVIN OLGA

Az újvidéki Egyetemen a magyar nyelv és irodalom tanszékének professzora. Fő szakterületén, a nyelvészetén kívül számos szorosabban néprajzi, folklorisztikai tanulmányt is közreadott és érdeme, hogy egyrészt magyar szakemberek meghívásával, tanulmányaik kiadásával, másrészt magyarországi konferenciákon, kongresszusokon való rendszeres részvételével lehetővé tette a hazai néprajzi kutatók és a jugoszláviai, vajdasági magyar kutatók közt mintaszerűen közvetlen szakmai kapcsolatok kiépítését.

NAGY OLGA

A kolozsvári Folklór Intézet nyugalmazott kutatója, az erdélyi magyar csoportok folklórjának, különösen prózai hagyományainak fáradhatatlan szorgalmú és igen eredményes gyűjtője, közreadója. Munkásságáról több önálló kötet tanúskodik. Mélyen behatolva paraszti adatközlői gondolatvilágába, elméleti tanulmányokban is összefoglalta az általa még élő gyakorlatként vizsgált mesemondás műfaji sajátosságait, belső gondolatrendszerét. Tanulmányainak egy része magyarországi folyóiratokban látott napvilágot.

IMREH ISTVÁN

A kolozsvári Bolyai-Babes Tudományegyetem tanára, társadalom- és gazdaságtörténeti kutatásai keretében évtizedek óta vizsgálja a paraszt- és faluközösségek jogszokásait, önkormányzati szervezeteit, életét, feltárta a romániai magyar történeti és néprajzi kutatás együttműködésének hagyományait. E témakörökben megjelent könyvei, tanulmányai a magyar nyelvű néprajzi irodalom maradandó értékű, úttörő jelentőségű alkotásai. Mint egyetemi nevelő és mint publicista is a néprajz és társadalomtörténet iránti érdeklődés felkeltésében, ébrentartásában jelentős eredményeket ért el.

JAGAMAS JÁNOS

A kolozsvári Zeneművészeti Főiskola nyugalmazott tanára, neves népzenekutató és zeneszerző. Nemcsak nagy népzenei, azon belül különösen a hangszeres népzene területén végzett gyűjtőtevékenységéért, hanem pedagógiai munkássága elismeréséért is, mellyel a romániai magyar folklórkutatás ifjabb nemzedékét kiképezte és útjára indította, javasolta a választmány, hogy tiszteleti taggá nevezzék ki.

A Néprajzi Társaság előadóülései (1976–1977)

VÁNDORGYŰLÉS Pécsen 1976. szept. 23–26 (Korábban már részletesen közölt program jelent meg a Néprajzi Hírekben)

PLENÁRIS ÜLÉSEK:

1976. nov. 3. Fügedi Erik: Találkozás a középkori népi vallásossággal (Kapisztrán János csodái 1457–1461)

1977. febr. 1. A Magyar Nyelvtudományi Társasággal közösen rendezett ülés

Végh József: Csüry Bálint öröksége

1977. márc. 9. Molnár József: Luby Margit emlékülés (Hangfelvételekkel)

1977. ápr. 28. A Magyar Nyelvtudományi Társasággal közösen rendezett ülés

Väinö Kaukonen professzor: Elias Lönnrot Kanteletárja

ANYAGI KULTÚRA SZAKOSZTÁLY ÜLÉSEI

1977. jan. 26. Kresz Mária: „Békevár”. Egy kanadai magyar település néprajzi vizsgálata (Vetített képekkel)

1977. máj. 25. Tárkány Szűcs Ernő: A „sánta” tulajdon (Néhány probléma a jobbágytulajdon köréből)

FOLKLÓR SZAKOSZTÁLY ÜLÉSEI

1976. nov. 24. Horváth Iván: Vendéglátás a magyar népi kultúrában

1977. febr. 23. Bárth János: Egy tanyai népesség búcsújárása (A tanyán élő parasztság népi vallásosságának néhány kérdése)

1977. máj. 11. Csilléry Klára: Ajándéktárgyak a magyar népművészetben (Vetített képekkel)

NEMZETISÉGI SZAKOSZTÁLY ÜLÉSEI

1977. febr. 9. Nyírlugosi monografikus kutatás

Előadók: Dám László, Ráduly Emil, Viga Gyula, Niedermüller Péter

1977. márc. 23. Puskás Júlia: Az európai nagy gazdasági kivándorlás kutatásának újabb eredményei

TÁRADALOMNÉPRAJZI SZAKOSZTÁLY ÜLÉSEI

1976. dec. 15. Kodolányi János: Uralisztikai etnológiai kutatások az Egyesült Államokban

1977. ápr. 20. Somló Bódog és a magyar egyetemes néprajz

Előadók voltak: Litván György, Sárkány Mihály, Zsigmond Gábor

ÖNKÉNTES GYŪJTŐ SZAKOSZTÁLY ülést nem tartott, az 1977. jún. 20–22 közt megrendezésre került VIII. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőtálalkozó előkészítésére koncentrált.

A Jankó János-díj

A Magyar Néprajzi Társaság a Jankó János díj-at a fiatal néprajzkutató szakemberek részére alapította és kutatási eredményeik alapján ítéli oda.

Ezideig a Társaság a következőknek ítélte oda a díjat és a vele járó jutalmat:

1970-ben Kriza Ildikó

Paládi-Kovács Attila

1971-ben Bárdosi János

Pócs Éva

1972-ben Juhász Antal

Hoppál Mihály

1973-ban Kósa László

1974-ben Sárkány Mihály

1975-ben Zsigmond Gábor

1976-ban Ecsedy Csaba

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Tudományos konferencia a 60. Évforduló alkalmából

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport MSZMP alapszervezete 1977. november 4-én tudományos konferenciát rendezett „A néprajztudomány a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulóján” címmel.

A konferenciát dr. **Ortutay Gyula** akadémikus, igazgató nyitotta meg, majd a következő előadások hangzottak el:

Bodrogi Tibor: Marxista antropológia a nyugati országokban; – **Istvánovits Márton**: A szovjet folklorisztika kibontakozásánál – **O.M. Frejdenberg**; **Kisbán Eszter**: Európai együttműködés a néprajztudományban; – **Bartha Antal**: A szovjet néprajztudomány a történettudományok rendszerében; – **Szépe György**: Az etnolingvisztika problémái; – **Küllös Imola**: A „népdal” felismerésének forrásvidékénél: **Jankovich Miklós**; – **Sárkány Mihály**: Lévi-Strauss történet szemlélete; – **P. Kovács Attila**: Irányzatok az anyagi kultúra kutatásában Magyarországon.

Zárószót **Kriza Ildikó** mondott.

„A folklór a mi második anyanyelvünk”

(I. Délszláv Folklór Szemle, Baja 1977. VI. 2–3.)

1977. július 2-án és 3-án Baján tartották a magyarországi délszlávok első folklór szemléjét, amelynek megrendezésében résztvett a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsa, a Népművelési Intézet, a Kórusok Országos Tanácsa, a SZÖVOSZ, valamint Baja Város Tanácsa. A szemlével egyidejűleg nyílt meg a bajai **Türr István Múzeumban** a „Bácskai és baranyai horváth és szerb népviseletek” c. kiállítás, amelyet dr. **Gajdócsi István** a megyei Tanács elnöke nyitott meg. Megnyitójában méltatta nemzetiségi politikánk eddig elért eredményeit s köszönetét fejezte ki a kiállítás rendezőinek, így dr. **Solymos Edének** a Türr István Múzeum igazgatójának és **Sarosács Györgynek** a mohácsi Kanizsay Dorottya délszláv bázismúzeum igazgatójának.

Az együttesek versenyműsorának bemutatása a Vízi színpadon volt. Itt elsőként dr. **Kincses Ferenc**, a Városi Tanács elnöke üdvözölte az egybegyűlteket, majd **Mándics Mihály** a Délszláv Szövetség főtitkára nyitotta meg az I. Délszláv Folklór Szemlét. Hangsúlyozta, hogy a szemlére benevezett csoportok produkcióinak megítélése a szakmai zsüri feladata. Mégis úgy érzi, hogy a legfőbb győztes e nemes versengésben maga a *délszláv folklór* lesz s rajta keresztül mindazok, akik ápolják és terjesztik.

A versenyben minden korosztály képviseltette magát: úttörő, ifjúsági és hagyományörző felnőtt csoportok egyaránt felléptek. A Szemlére benevezett 26 csoport közül 16 került a döntőbe. A zsüri munkájában résztvett **Kricskovics Antal** koreográfus (a zsüri elnöke), **Halkovics János** a Magyar Rádió munkatársa, **Sarosáczy György** múzeumigazgató, valamint **Emödi György** karnagy.

A bemutatott produkciók elemzésére nincs terünk. A zsüri értékeléséből és az odaítélt díjakból mindenképp előtt az tűnt ki, hogy az előadott anyag forrásértékén kívül figyelembe vették a kivitelezést, a koreográfiát, az egyéni teljesítményt stb.

A fellépett együttesek közül a zsüri a legjobbaknak az alábbiakat minősítette: a **Tököli Ifjúsági Együttest**, a **Pécsi Tanárképző Főiskola „Baranya” Néptáncgyűjtését**, továbbá a **Garai Együttest** és az **Újmohácsi Úttörőegyüttest**. Ezek az együttesek kapták meg a Délszláv Szövetség 10 000 Ft-os díjait. A Délszláv Szövetség még további öt együttest részesített 7 000 ill. 5 000 Ft-os jutalomban. A felsorolt díjakon kívül kerültek kiosztásra a különböző állami és társadalmi szervek jutalmai. A **Hazafias Népfront Országos Tanácsának** díját pl. a **Pomázi Nemzetiségi Együttes** kapta meg, a **Kórusok Országos Tanácsa** a **Felsőszentmártoni „Podravka” Együttest** jutalmazta. További felsorolás helyett – hiszen minden együttes produkciójában volt figyelemre méltó mozzanat – hangsúlyozni kívánjuk a jó kezdeményezést, abban a reményben, hogy az I. Délszláv Folklór Szemlét az elkövetkező években további szemlék fogják követni.

Kiss Mária

Az életmód a szocializmusban

(Szimpozium Szmoljanban, 1977. október 10–13.)

„A szocialista életmód néprajzi vonatkozásai” témában nemzetközi szimpoziumot szervezett a **Bolgár Etnográfusok III. Nemzetközi Konferenciájának** keretében a **Bolgár Tudományos Akadémia Etnográfiai Intézete és Múzeuma**. A szimpoziumon elhangzott előadások zöme a különböző szocialista országokban e témakörben folytatott kutatásokról számolt be, nyilvánvalóvá téve azt a tényt, amelyet bevezető előadásában **V. Hadzsinikolov**, a **BTA Etnográfiai Intézetének és Múzeumának igazgatója** hangsúlyozott, hogy az életmód fogalmát korántsem értelmezik egységesen a különböző szocialista országokban. Néhány elméleti előadás ennek megfe-

előben a fogalom tisztázásával és a megközelítésre alkalmas módszerek taglalásával foglalkozott N. Mizov és az etnográfus B. Tumangelov előadása –, több előadásban pedig kutatási eredményeik alapján vetettek fel alapvető, elméletileg jelentős kérdéseket a szerzők, így a nemzeti és nemzetközi elemek összefonódását a szovjet népek életmódjában L. Dobrizseva, vagy az etnikai stílus kérdését T. Zsivkov. Külön szekció foglalkozott a tradíció szerepével a mai életmód alakulásában.

A konferencián Magyarországról Bodrogi Tibor, az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának igazgatóhelyettese és Sárkány Mihály, ugyanezen intézmény tudományos munkatársa vettek részt. Bodrogi Tibor „Az életmód tanulmányozása Magyarországon a szocializmus időszakában”, Sárkány Mihály pedig a „A jövedelemszerzés módjainak alakulása a II. világháború után egy észak-magyarországi faluban” címen tartottak előadást.

S. M.

Östörténeti szimposium Dusanbéban (Tadzsikisztán)

(1977. október 17–22.)

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája és az UNESCO védnöksége alatt östörténeti tanácskozás volt Dusanbéban, a szovjet Tadzsikisztán fővárosában.

A tanácskozáson Bartha Antal, a történelemtudományok doktora, a MTA Néprajzi Kutató Csoportjának főmunkatársa vett részt.

A tanácskozáson részt vett régészek, nyelvészek, néprajzosok, antropológusok és történészek Közép Ázsia i.e. II. évezredi történetével foglalkoztak. Az elhangzott előadások a középpázsiai törzsek vándorlásaival, etnoetnikai folyamatokkal, az i.e. II. évezredi középpázsiai civilizációk kialakulását és történetét elemezték. Valamennyi előadás lényeges elméleti és módszertani megállapításokat is tartalmazott. Elsőrendűen az etnogenetikai folyamatok komplex vizsgálatának szükségét hangoztatták. Ugyanakkor figyelmeztettek arra, hogy az egyes tudományágak eredményeinek elcsúsztattatott általánosítása, az értékes részeredményeknek túlértékelése komoly tévedéseket, sőt torzulásokat eredményezhetnek a tudományban. A történelmi látásmód és megközelítés kívánalmát erőteljesen hangsúlyozták a tanácskozás résztvevői. A 91 tudós külön dokumentumban összegezte a tanácskozás tárgyi és módszertani eredményeit.

A tanácskozáson szinte központi helyet kapott a régészeti emlékek etnikai azonosításának problematikája. Az előadások és hozzászólások rámutattak azokra a leküzdhetetlen nehézségekre, amelyek megnehezítik

vagy lehetetlenné teszik a régészeti emlékek egykori megteremtőinek etnikai azonosítását. Az i.e. II. évezred az indo-iráni népcsoportok déli irányú vándorlásainak az ideje. Ezt több tényező együttesen bizonyítja. Ám egységes arculatú indo-iráni régészeti kultúrát kimutatni nem sikerült.

A tanácskozás résztvevői nagy tisztelettel fogadták **Harmatta János** akadémiai levelező tagot és 60. születésnapja alkalmából méltatták érdekeit az indoiráni kutatásokban.

Az indoirániak és a finnugorok ősi kapcsolatainak témája szinte valamennyi előadásban helyet kapott. A régész előadók is nagy figyelmet fordítottak a kérdésre. **Harmatta János** és **Bartha Antal** előadásai külön is foglalkoztak e rendkívül fontos problémával. Fejtegetéseikben vázolták az indoirániak és finnugorok kapcsolatainak fontosságát nemcsak a finnugorok, hanem az indoirániak őstörténete szemszögéből is.

Bartha Antal

Konferencia a farsangi szokásokról (Szomolány, 1977. október 17–19.)

„A farsangi népszokások társadalmi funkciói és interetnikus kapcsolatai a Kárpátokban és Balkánon” című konferencia szervezői a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete (Pozsony), a Népművészeti Intézet (Stražnice) és a Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság csehszlovákiai szekciója voltak.

A konferencia a festőien szép szomolányi kastélyban zajlott, a Szlovák Tudományos Akadémia Alkotóházában.

A vendéglátó, hozzávetőleges harminc résztvevő közül tizennégyen tartottak előadást, a pozsonyi, brünni néprajzkutatók, valamint a szlovákiai, helyi múzeumok szakemberei. Előadásaik többnyire egy-egy kisebb terület, vagy részletprobléma feltárására törekedtek. Többen is felhasználták a készülő Szlovák Néprajzi Atlasz anyagát. Így pl. **Viera Feglová** a farsangi maszkok ismertetésénél; **Rastislava Stoličná** a farsangi ételek változatainak elterjedése vizsgálatában, dr. **Stanislav Dúžek** a farsangi táncok változatainak ismeretében.

Egyes szlovákiai kutatók azonban a nagyobb összefüggések vizsgálata is törekedtek: pl. dr. **Emilia Horváthová**: A farsangi szokások társadalmi funkciói és interetnikus összefüggései c. előadásában, vagy dr. **Josef Tomeš** a stražnicei Népművészeti Intézet vezetője, aki a cseh és szlovák húshagyói szokások nemzetközi összefüggéseivel foglalkozott. Dr. **Václav Frolec**, a Kárpát-Balkán Bizottság főtítkára, szűkebb, kutatott területről vonta le módszertani meglátásait. A farsangi szokásokat a kommunikáció

egyik formájaként magyarázta, ahol egyik oldalon az aktív, maszkos alakoskodók, kommunikátorok állnak, másik oldalon a passzív, nem maszkos befogadók. Kettőjük ellentétét a tánc, a zene, az evés-ivás igyekszik feloldani.

A tíz meghívott külföldi résztvevőből heten jelentek meg és öten tartottak előadást: Vera K.Sokolova professzornő (Moszkva), dr.Krystyna Kwasniewicz (Krakkó), dr. Ryszard Tomicki (Varsó), dr. Margarita Vasileva (Szófia) és a budapesti Néprajzi Kutató Csoportból Tátrai Zsuzsanna.

Magyar részről résztvett a konferencián dr. Bódi Erzsébet is a Debreceni Egyetemi Néprajzi Intézetből, aki egyébként a Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság magyarországi szekciójának debreceni titkára.

A külföldi résztvevők arra törekedtek, hogy minél teljesebben, áttekinthetőbben mutathassák be hazájuk farsangi hagyományait. Ebben segítette őket az a kedvező körülmény is, hogy 20 oldalas referátumot írhattak. Így a két lengyel kutató révén képet alkothattunk a lengyel farsangi szokások hagyományos és jelenlegi formájáról (K. Kwasniewicz), struktúrájáról és funkcióiról (R. Tomicki). M. Vasileva a bolgár farsangi szokásokról a bolgár tavaszi szokásokkal összefüggésben beszélt, s vizsgálta a szokások strukturáját, funkcióit sőt változását is. Sokolova professzornő a regionális farsangi hagyományok északi szláv összefüggéseit vizsgálta.

Tátrai Zsuzsanna: A farsangi szokások a magyar néprajzkutatásban címmel tartotta előadását. Szólt a farsangi szokások eredetére és történetére vonatkozó kutatásokról és nézetekről; részletesen taglalta a magyarországi farsangi szokások típusait: műfaji kritériumok, szokáscelekmény, a szervezők és résztvevők korosztálya, korcsoportja, neme valamint földrajzi szempontok alapján; a Magyarországon élő más nemzetiségűek farsangi szokásleírásaiból is adott ízelítőt; végezetül a farsangi szokások társadalmi funkcióit vizsgálta.

Az ülések folyamán összesen 19 előadás hangzott el. Sajnos vitára nem került sor. Az előadások hamarosan nyomtatásban is megjelennek.

Az ilyen, vagy ehhez hasonló vállalkozásokat csak örömmel üdvözölhetjük, hiszen lehetőséget adnak arra, hogy egy-egy témában 2–3 nap alatt összehasonlító ismeretanyagra tegyünk szert, hogy a szomszédos országok kutatóival személyesen is megismerkedhessünk, hogy ugyanannak a témának sokféle módszerrel való megragadását is megfigyelhessük. Sajnálatos azonban, hogy a Kárpát-Balkán Bizottság rendezte ülésen kevesen jelentek meg a Balkán országaiból.

Végezetül utalnom kell arra, hogy a recens anyag vizsgálata írigylésreméltóan jelentős helyet foglal el a szlovákiai, bolgár, lengyel néprajzkutatásban, s ez munkájukat és módszereiket is meghatározza.

Tátrai Zsuzsanna

A DEMOS nemzetközi szerkesztőbizottságának teljes ülése (Ljubljana 1977. szeptember 5–9.)

A szocialista országok közös néprajzi és folklorisztikai referáló folyóiratának szokásos teljes szerkesztőbizottsági ülését ezúttal a Szlovén Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete rendezte meg Ljubljanában. A munkamegbeszélésekre szeptember 6-án és 7-én került sor.

Az első alkalommal az NDK-ban működő ügyvivő szerkesztőség számolt be helyzetéről, a felmerülő nehézségekről és az általa javasolt egyes megoldási lehetőségekről. R. Weinhold igen nagy teret szentelt a szervezési kérdéseknek, az egyes belső határidők betartásának, és annak az eredeti célkitűzésnek, hogy valamennyi résztvevő ország egyenlő mértékben vegyen részt a munkában. Élénk vita követte a folyóirat forgalmazásáról való észrevételeit, kiderült, hogy szinte valamennyi szocialista országban nem megfelelő a DEMOS propagálása, sőt árázása sem. Weinhold rámutatott, hogy amennyiben emelkedhetne a DEMOS állandó előfizetőinek száma (elsősorban a vidéki múzeumok és tudományos intézmények révén), akkor lehetségessé válna a lap terjedelmének növelése és árának csökkentése. Egyúttal az újabb előfizetők révén tartalmilag is módosulhatna a lap, és több forrást adna a vidéki tudományos életből. Ebben az összefüggésben méltatta a magyar szerkesztőség munkáját, azt a törekvését, hogy lehetőleg teljesebb képet adjon az országos kutatásokról.

A tartalmi kérdéseknél merült fel a tudományág határvonalainak kérdése is. Weinhold hangot adott azon felfogásának, hogy nagyobb figyelmet kell szentelni a szociológiának, szociográfiának, agrárközgazdaságtannak, stb.

A következőkben került sor az egyes nemzeti szerkesztőbizottságok jelentéseire. A jelentések általában az ügyvivő szerkesztőség által korábban megküldött kérdések alapján készültek. Zsigmond Gábor és Jávora Kata főként pozitív eredményekről számolhatott be; a magyar szerkesztőség Takács Lajos vezetésével pontosan dolgozik, és állandó munkatársai révén megbízható partnere az ügyvivő szerkesztőségnek. Az egyes nemzeti szerkesztőségek jelentéseit valószínűleg megjelentetik, onnan majd közvetlenül lehet lemérni az eredményeket és az egyes helyi nehézségeket.

A teljes szerkesztőbizottság több fontos határozatot is hozott. Ezúttal csupán kettőre érdemes felhívni a figyelmet. A tervek szerint 1979-ben a DEMOS külön számban fog foglalkozni a szocialista államokban működő múzeumokkal, beszámol részletesen munkájukról. 1980-ban pedig ugyancsak külön számban a néprajzi kutatásokban érdekelt tudományos intézetek kerülnek bemutatásra.

Az 1977-es DEMOS konferencia kitűnő házigazdák kezében volt. A legnagyobb kézséggel és barátsággal fogadták vendégeiket. Az intézet igaz-

gatója, dr. Niko Kuret professzor valósággal atyai szeretettel gondoskodott mindenkiről. A konferencia kitűnő szakmai kirándulással végződött (a szlovén Alpok nevezetes helyeit, közöttük Radovljica-t, a kovácsfalut mutatták be).

Zsigmond Gábor

III. magyar-olasz egyetemközi értekezlet a finnugor nyelvek, a magyar nyelv és irodalom kérdéseiről

A finnugrisztika és a hungarológia különféle ágazataival foglalkozó egyetemi oktatók és kutatók 1977. november 8–11. között harmadik ízben találkoztak Velencében, hogy közös problémáikat megbeszéljék. E magyar-olasz nemzetközi értekezletet az *Universita degli Studi di Venezia*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Római Magyar Intézet rendezte a Kulturális Kapcsolatok Intézete és a megfelelő olasz szervek segítségével. A meghívottak kisebb része az említett intézmények tagjai közül került ki, nagyobb részük pedig olyan olasz egyeteméről jött, ahol a magyar nyelvet és irodalmat, ill. valamelyik finnugor nyelvet oktatják (pl. Bologna, Padova, Miláno, Torino, Parma, Firenze, Napoli stb.). Most első ízben vettek részt a társtudományok (zenetörténet, néprajz stb.) és a nekik megfelelő intézmények küldöttei is. E kapcsolatokat tovább fogják szélesíteni és a jövőben más-más olasz egyetemi városban három évenként tartják az összejöveteleket.

A mindkét részről mintaszerűen szervezett értekezleten kb. félszáz küldött vett részt, nagyobb részük elő is adott. A 20 perces előadásokat tematikusan válogatták össze és egy-egy témakör lezárásaképpen vitát rendeztek. Az összes előadás egy nagyobb egységbe illeszkedett, mely a magyar nyelv és kultúra areális jellegét és kapcsolatait domborította ki. Alkalmaszerűen hangzottak el az Ady jubileummal kapcsolatos előadások is.

A zömmel nyelvészeti, irodalmi előadások mellett bennünket elsősorban a zenetörténeti (Falvy Zoltán: Középkori magyar és európai zenei kapcsolatok), a történeti (Székely György: Művelődési áramlatok a XV. századi Magyarországon: társadalmi tényezők, külföldi érintkezések) és főként a néprajzi (Evel Gasparini: *Lo sciamanesimo ugrofinnico e gli Slavi* – A finnugor sámánizmus és a szlávok; Katona Imre: A magyar nép folklórja a honfoglalás előtt; Kisfaldy Dala Béláné: *Su alcuni problemi del Kalevipoeg* – A Kalevipoeg problémái) jellegűek érdekelhetnek, melyek – a többivel együtt – remélhetőleg nyomtatásban is meg fognak jelenni.

A küldötteket az Egyetem rektora és dékánja, a Római Magyar Intézet vezetője, továbbá Velence város polgármestere és a tartomány főnöke fogadta, és minden ilyen alkalommal ismerkedésre, asztal melletti beszélgetésre is sor került. Végezetül pedig az egész csoport megtekintette a minaszterűen rendezett, a mintegy 60 km hosszú polcokon sorakozó, gazdag velencei levéltárat; néhányan ellátogattak még olasz zenei iskolákba, továbbá a környező idegenforgalmi helyekre (Murano, Burano, Torcello stb.) is, alkalmanként pedig múzeumokat és műemlékeket tekintettek meg.

A visszautazást az olasz vasútasok 24 órás általános sztrájkja némileg késleltette.

Katona Imre

Tiszazugi honismereti tanácskozás (Kunszentmárton, 1977. október 20–21.)

A szolnoki Damjanich Múzeum és a kunszentmártoni nagyközségi tanács VB Művelődési Osztálya rendezésében folyt le az immár hagyományossá vált tiszazugi honismereti tanácskozás, amely az idén **A paraszti állattartás története és néprajza** címet kapta.

A tanácskozáson 17 előadás hangzott el a tiszazugi állattartás témaköréből: a történeti előzményektől a paraszti kisgazdaságokon keresztül a modern nagyüzemi formáig megismerkedhetett a hallgatóság a térség állattenyésztésének multjával, jelenével és részben jövőjével is.

Havasi Péter, a Szolnok Megyei Levéltár munkatársa a Tiszazug állattartásának történetét dolgozta fel, dr. Botka János, a Szolnok Megyei Levéltár tudományos főmunkatársa, „Egy nemesi közösség állattartása” címmel tartott előadást. Korszerű közgazdasági szemlélete miatt élénk figyelmet keltett dr. Szilágyi Miklósnak, a Balogh Ádám Múzeum igazgatójának előadása a Nagykunság 18–19. századi állattartásáról. A legeltetési társulatokról szólt dr. Szabó Istvánnak, a Damjanich Múzeum munkatársának dolgozata.

A felszabadulás utáni nagyüzemi állattenyésztés kibontakozásával, nehézségeivel és eredményeivel foglalkozott három előadás, lezárva ezzel a történeti áttekintést (dr. Urbán László, az MTA Agrártudományi Kutatócsoportjának tudományos munkatársa: Az állattartás helyzete a földosztás után /1945/; Szlankó István, a Tiszazugi Földrajzi Múzeum igazgatója: A nagyüzemi állattenyésztés a Tiszazugban; Molnár János, a mezőhéki Tánicsics mg.tsz. mérnöke: A nagyüzemi sertésenyésztés).

A tanácskozás második napján került sor a téma kifejezetten néprajzi

szempontú vizsgálatára. Dr. Szabó László, kandidátus, a Damjanich Múzeum muzeológusa előadásában (A paraszti állattartás üzemformái a Tiszazugban) a magyar néprajzi irodalomban eddig ismeretlen megközelítési módot választott: nem a paraszti termelés egyes ágait, hanem egy-egy parasztgazdaság komplex termelő tevékenységét, munkaszervezését és energiagazdálkodását vizsgálja. Ennek alapján a parasztüzemeket négy kategóriába osztja, amely kategóriák más tájegységek parasztgazdaságaira is alkalmazhatók.

Az utóbbi években terelődött a figyelem az ártéri gazdálkodásra. A Tiszazug ártéri gazdálkodásával, elsősorban az állattartás szempontjából dr. Bellon Tibornak, a Győrffy István Múzeum igazgatójának előadása foglalkozott. Sztrinkó István, a Katona József Múzeum muzeológusa a paraszti állattartás építményeit vizsgálta. A szakirodalomban alig érintett témát, a kecsketartást dolgozta fel Viga Gyula, a Herman Ottó Múzeum muzeológusa, kiemelve az intenzív kecsketartás szociális okait.

Csetényi Mihályné, a csépai Általános Iskola tanára a Tiszazug néhány községének tejjagdálkodását írta le, gazdag anyagot vonultatva fel a tejjagdálkodás technológiájának, eszközanyagának, szókincsének és folklórijának köréből. Nem egy érdekes helyi sajátosságra és archaizmusra bukkant dr. Bodó Sándor, a Herman Ottó Múzeum igazgatóhelyettese, az állati erővel történő tehervonás formáinak vizsgálatakor. Szintén egy eddig alig érintett téma: a pásztorkutya volt a tárgya Bereczki Ibolya (KLTE egyetemi hallgató) előadásának. A pásztorkutya fajtáit, kiválasztását, nevéadását, betanítását dolgozta fel, a pásztorkutyához fűződő szokásokat, hiedelmeket, a veszettség gyógyításának helyi módszereit gyűjtötte össze. Dr. Gonda Sándor nyugalmazott körállatorvos előadásában az orvosi gyakorlatok során összegyűjtött állatgyógyító eljárásokat és babonákat közölte. Baldaszi József, a kunszentmártoni Mátyás kir. u. általános iskola tanára a tiszazugi községekbe gyűjtött állatneveket adta közre. A rendkívül gazdag anyagot nyelvészeti szempontból rendszerezte, nem egy név etimológiáját is adta. Dr. Barna Gábor (a KLTE tudományos kutatója) előadásának címe: Az állattartás folklórja. Ebben az állattartáshoz fűződő összes szokást és hiedelmet összegyűjti és egészen új szempontok szerint csoportosítja.

A néprajzi szakirodalomban a pásztorkodás mellett a paraszti állattartás eléggé háttérbe szorult. Témájában az újszerűség, módszerében pedig a komplex megközelítés és a történetiség igénye feltétlenül figyelemre méltóvá teszi ezt a találkozót.

A tanácskozás eredményeként az értékes adatokon kívül új tudományos eredmények is születtek. Ezek az eredmények elsősorban a rendező szervek munkáját dicsérik, akik a honismereti mozgalom keretében képesek összefogni és irányítani a népművelők, pedagógusok, diákok, gazdasági

szakemberek, orvosok honismereti tevékenységét, akik publikációs lehetőségeket kapva sokszor pótolhatatlan adatokat szolgáltatnak a szakemberek számára.

A tanácskozás végén került sor A paraszti állattartás története és néprajza a Tiszazugban c. pályázat értékelésére, amelyre a járásból több mint 50 felnőtt és gyermek pályázat érkezett be.

A tanácskozással egyidőben nyílt meg a kunszentmártoni helytörténeti gyűjteményben az előadások témájához kapcsolódó kiállítás, amit dr. Selmeczi László, a Damjanich Múzeum igazgatója nyitott meg. Nagy vitát váltott ki a kiállításon látható egyaránt fejőszek, ami a Tiszántúlon nagy ritkaság. Valószínű, hogy a nagybirtokokon terjedt nyugatról kelet felé, s innen kerülhetett egy-egy parasztgazdaságba.

A tanácskozáson elhangzott előadások hamarosan nyomtatásban is hozzáférhetőek lesznek a Damjanich Múzeum Tiszazugi Füzetek c. kiadványsorozatában.

Ország Mária

Jugoszláv néprajzi tanácskozás (Novi Pazár, 1977. szeptember 22–26.)

A Jugoszláv Etnológiai Társaságok Szövetsége 1977. szeptember 22–26. között, a délszerbiai Novi Pazárban tartotta meg XV. tanácskozását. Az elhangzott referátumok két nagy témakör köré csoportosultak: *a jugoszláv etnikai folyamatok vizsgálata* állott az egyik kérdéscsoport középpontjában, a másikéban pedig *a kollektív népi összejövetelek és ünnepek alakulása*. Mellettük helyet kapott több referátumban a tanácskozás színteréül szolgáló Novi Pazár néprajzi képének megrajzolása is.

Mindkét nagy témacsoportra jellemző volt az a kettősség, hogy az összefoglaló, általánosító előadásokkal párhuzamosan konkrét anyagelemzésekből részeredményeket levonó előadások is helyet kaptak.

A tanácskozás során elhangzott 26 referátumból csupán példaként említjük az összefoglaló előadások közül P. Vlahovic: A szerb nemzet keletkezése és fejlődése c. előadását, valamint D. Bandicnak a kollektív paraszti szertartásokról szóló elméleti és módszertani megközelítésű referátumát. A lokális érvényű, konkrét anyagvizsgálatra épülő előadások szerte-

ágazó tematikája szemléletesen érzékeltette a jelenlegi jugoszláviai néprajzi kutatások sokrétűségét. A tanácskozás külföldi résztvevőjeként Kiss Mária: A kollektív szokások fejlődési tendenciái címen tartott előadást.

A tudományos tanácskozást ezúttal is a szokásos tanulmányi kirándulás és néprajzi filmek vetítése egészítette ki. A résztvevők megismerkedhettek a középkori szerb állam területén fekvő Novi Pazár műemlékekben gazdag környékével.

Kiss Mária

MÚZEUMI HÍREK

Ősök – istenek
(Nyugat-Afrika élő népművészete)

A budapesti Néprajzi Múzeum az utóbbi évek gyakorlatának keretében 1977 szeptember–december között újabb magángyűjtemény anyagával ismertette meg látogatóit. Ezúttal Talat Benlernek, a Török Köztársaság magyarországi nagykövetének nyugat-afrikai gyűjteményét mutatta be első emeleti kiállító termében.

A kiállított tárgyak, amelyeket Talat Benler Nigériába és más nyugat-afrikai államokba akkreditált követként gyűjtött, jellegük szerint három részre tagolhatók, és ez a hármas osztás az anyag elrendezésében is kifejezésre jutott. Az első csoport elsősorban nigériai bronztárgyakat foglal magába, főleg a két városállam, Ife és Benin mestereinek alkotásait. Az anyag túlnyomó része másolatokból áll, amelyek híven reprezentálják a művészet tipikus műfajait. A szokványos másolatokhoz viszonyítva értéküket emeli, hogy azok a bronzművéség folytatóinak, a benini oba, udvari mestereinek műhelyébe készültek.

A kiállított anyag második része a törzsi művészet tárgyait tartalmazza. Itt is dominál Nigéria, mindenekelőtt a joruba művészet fadaragáisaival, de képviselve vannak más nigériai és nyugat-afrikai törzsek is alakításaikkal. A bemutatott tárgyak jórésze még hagyományos stílusban készült és mint a maszkok pl. napjainkig használt kellékei a különféle szertartásoknak.

Az anyag harmadik csoportja a modern afrikai művészet alkotásaiból áll. Egy részük az ún. turistaművészet köréhez tartozik, amely elsősorban mint művészetszociológiai jelenség érdemli meg a figyelmünket, de akadnak közöttük olyan alkotások is, mint pl. egy nagy szenufo szobor, amely már a magasművészet felé vezető átmenetet mutatja. A modern magasművészet munkái közül különös érdeklődésre tarthat számot az ismert nigériai festő, a fura nevű Twins Seven-Seven egy nagyméretű festménye.

A kiállítás katalógusának szövegét Ecsedy Csaba írta, tervezését Horváth Ferenc neves grafikusunk végezte. A művészi megoldást jónak tartjuk, nem értünk viszont egyet azzal, hogy a katalógusban bemutatott anyag javarésze másolatokat és bizonytalan provenienciájú, elsőosztályúnak nem nevezhető tárgyakat ölel fel. Helyettük a magunk részéről inkább a hiteles törzsi művészeti tárgyak szerepeltetését javasoltuk volna. A bori-

tó két oldalának megoldása viszont kitűnő és ugyanezt mondhatjuk a kiállítás plakátjáról is.

A kiállítást szeptember 9-én e sorok írója és Talat Benler úr nyitotta meg.

Bodrogi Tibor

Szűr-kiállítás

1977. október 14-én megnyílt a Néprajzi Múzeumban „A szűr” c. kiállítás. A katalógus-füzet „Népviséletek I.” elnevezése arra enged következtetni, hogy a jelenlegi szép kiállítás első része és egyben megnyitója egy olyan kiállítás-sorozatnak, mely a népi ruházkodást, az egyes népviséleti darabok bemutatását kívánja szolgálni. Csak dícsérni lehet az okos kezdeményezést és reméljük, a folytatás is méltó lesz a kezdethez.

A jelenlegi kiállítás mind anyagában, mind rendezésében egyaránt a legjobbak közé tartozik. Rendkívül nagy anyagot mutat be, gondosan ügyelve a nagytáji eltérésekre, s még ezen belül is a helyileg kialakult stílusok, jellegzetességek, szabás és díszítésbeli variációk szemléltetésére. A kiállítás az egyes szűr-típusok mellett képet ad magának a ruhadarabnak a kialakulásáról, fejlődéséről is. A nagy szakértelmet tükröző, alapos, körültekintő rendezést csak néhány tárló – mint pl. a debreceni-hajdúsági cifra-szűrt bemutató – zsúfoltsága zavarja. A tárlókon bemutatott anyagot szemléletesen egészítik ki a korabeli metszetek, s a viselési módot illusztráló archív fotók: Cholnoky J., Palotay G. és Gönyey S. szép és értékes felvételei.

A kiállítást megnyitó dr. Tálasi István egyetemi tanár szakszerű és tanulmányoknak beillő bevezetője nemcsak a szakmabelieknek, hanem a laikus kiállítás-látogatóknak is hasznos eligazítást nyújtott a kiállítás anyagához, reméljük, az elhangzottakat minél előbb láthatjuk nyomtatásban is.

Gergely Katalin

Egyéb néprajzi kiállítás

A Néprajzi Múzeumban 1977. augusztus 26-án a „Románia népművészete” címen kiállítás nyílt a Román Szocialista Köztársaság Népművészeti Múzeumának anyagából.

Ugyanott 1977. augusztus 17-én nyílt meg a „Tótkomlós néprajzából” c. kiállítás.

Hírek a Pécsi Janus Pannonius Múzeumból

A drávacsehi kovácsműhely berendezését és felszerelését átszállították a sellyei ormánysági ház szomszédságában álló – a régi műhely mintájára épült – helyiségbe.

Jelentős néprajzi tárgyi anyagot gyűjtöttek a múzeum munkatársai a Hegyhátról. Ennek egy válogatott része az orfűi régi parasztházba kerül kiállításra, de nem lakásbelsőként, hanem kiállításszerűen. Orfűn épül a mékényesi szárazmalom elhelyezésére szolgáló épület. Mecseknádasdon 1977. aug. 1–6. között német nemzetiségű néprajzi gyűjtőtábor volt. A mecseknádasdi tájház kiállítása 1977 októberére készült el.

A Kézimunkázó Úttörők c. pályázat során mintegy 150, a régi népi játékok mintájára készült játéktárgy került a múzeum gyűjteményébe.

Folyik a múzeum raktárainak korszerűsítése, átrendezése és ezzel együtt a tárgy-revizió.

Tovább folytatódik a Baranyai Regionális Néprajzi Atlasz anyaggyűjtése.

Andrásfalvy Bertalan

A miskolci Herman Ottó Múzeum tevékenysége

A múzeum néprajzi gyűjteményének első félévi gyarapodásából három tárgy-csoport érdemel külön is említést. A délborsodi falvak népének ruházatára vonatkozó ismereteinket gazdagítja egy *Tardról* származó viselet-együttes. Az ingvállból, szoknyából, kötényből, kendőből, vászongatyából, csizmából álló anyag a tardi viselet századeleji állapotát tükrözi. A ruházati anyaggal együtt több hímzett abrosz, komakendő, valamint minta-csíkok is kerültek a gyűjteménybe.

Gyűjteményünk kerámia-anyagának legbecsesebb darabjai között tartjuk számon azt a két mesterremeket, amelyeket 1882-ben készített a Miskolcon tanult Balázs István, szalonnai fazekas legény. A remek egy fazekas- valamint egy csizmadia-műhely korabeli berendezését, felszerelését ábrázolják. (Balázs István fazekasról Kelemen István írt: Felső-borsodi fazekasmester Szalonnán. Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 13. /1974/ 110–113. lap.) Ez év elején – az 1925-ben elhunyt mester leszármazottaitól – Balázs István újabb munkái kerültek gyűjteményünkbe. Konyhai edényei (szilkék, rátó, tál, korsó) mellett különös figyelmet érdemel két emberfej formájú dohánytartója.

A néprajzi osztály idei munkatervében kiemelt helyen szerepel egy

rutén tájház berendezése Komlósán. A szegényparaszti szintet tükröző ház egyik érdekessége az, hogy ép állapotban maradt fent kabolás kemenéje. A ház berendezéséhez a múzeum munkatársai közösen végeztek tárggyűjtést a debreceni egyetem néprajz szakos hallgatóival.

Ismeretterjesztő, népművelő tevékenységünket az első félévben a következő kiállítások fémjelezték. Január folyamán vendégül láttuk a szolnoki Damjanich Múzeum „Szerartás és társadalom” című anyagát. Ugyancsak januárban, a szomszédos szlovák területtel meglévő testvérmegyei kapcsolat keretében kiállítást készítettünk „Borsod-Abaúj-Zemplén népművészete” címmel. A Viga Gyula által rendezett kiállítást egy hónapig tekinthette meg Eperjes és Nagymihály lakossága. Április 1-én nyílt meg a Herman Ottó Múzeumban a krakkói Múzeum Etnograficzne anyagából készült „Lengyel népművészet” című kiállítás. Szerencsen, a hagyományos Észak-magyarországi Kaláris rendezvénysorozat keretében szintén bemutattuk a Szlovákiát megjárt kiállításunkat.

Az év első felében a múzeum több kiadványa látott napvilágot. Az év elején került az érdeklődők kezébe a *Herman Ottó Múzeum Évkönyvének* XIII–XIV. kötete. A kötet régészeti, történelmi és természettudományi dolgozatok mellett 6 néprajzi tanulmányt is tartalmaz. Fél Edit és Hofer Tamás a mezőkövesdi hímzés alakulását vetik össze a magyar népművészet nagy stíluskorszakával. Fügedi Márta a mezőkövesdi képfestő műhelyt mutatja be, Kunt Ernő a temetők szemiotikai elemzéséről írt tanulmányt. Selmeczi-Kovács Attila Észak-Magyarország középső területének csúrtípusait mutatja be, Nagy Géza a bodrogi közeli képek munkaszervezetéhez és életmódjához közöl adatokat. Petercsák Tivadar ezúttal a ló-tartás bemutatásával folytatja a Filkeháza állattartásáról írt sorozatát.

Két kötete jelent meg ebben az évben A miskolci *Herman Ottó Múzeum közleményei* című periodikának. A 14. kötet hét, a 15. kötet pedig tizenegy néprajzi témájú írást tartalmaz. Mindkét kötetben megtalálható az – immár hagyományosnak számító – Szlovákiai Téka című rovat, mely a szomszédos szlovák terület – elsősorban néprajzi – irodalmának ismertetését tűzte ki célul.

A múzeum „Borsodi kismonográfiák” című kiadványsorozatának harmadik kötete néprajzi témájú. Bakó Ferenc: Bükki barlanglakások című tanulmánya látott napvilágot a sorozatban, mely a Bükk déli részének kőbe vájt építményeit mutatja be. Ujabb kérdőívvel gyarapodott a múzeum gyűjtési útmutatóinak száma is: Kunt Ernő és Viga Gyula a paraszti kecsketartás gyűjtéséhez készítettek kérdőívet.

A tiszafüredi Kiss Pál Múzeum tevékenysége

A tiszafüredi Kiss Pál Múzeum utolsó kiállításait még a Múzeumi Hónapban rendezte (Morelli Edit tűzzománcai, Fiatal nagykunsgái fazekasok). A fazekaskiállítás 1976. november 20-ig volt megtekinthető. Ezután a még 1967-ben megnyitott állandó kiállításunkat lebontottuk, raktári anyagunkat új helyre költöztettük, irodánk szintén új helyre került, majd január 3-án az épület műemléki felújításához kezdett a helyi Költségvetési Üzem.

A felújítás 1,5 millió Ft-ba kerül, az épület központi fűtést kap, a termeket parkettázzák, megfelelő mellékhelyiségeket alakítanak ki. A múzeum 60 m² területtel nagyobbodott, s ez a kiállító területek célszerűbb elrendezését is lehetővé tette. Mind az állandó, mind az időszakos kiállító terület növekedett. Időszakos kiállítási területünk két teremből áll, így lehetőség nyílik múzeumi tanítási órák és vetítések megtartására is.

Új állandó és időszakos kiállításainknak a megyei honismereti hónapban kellett volna megnyílni, ez azonban eltolódott, mert az építkezést különböző okok miatt nem fejezték be határidőre, s 1978. április 4-én nyitjuk meg.

Állandó kiállításunk címe: *Élet a Tiszatájon*. Négy teremben rendezük meg, a kiállítás felöleli a térség XVIII–XX. századi történelmét, néprajzát, utal a változó Tiszatájra, a Hortobágyi Nemzeti Park területünket érintő értékeire is. Időszakos kiállításaink a tiszafüredi fazekasság korszakait és stílusban beazonosítható mestereit, illetve a másik teremben a múzeum 100 éves történetét mutatja be.

A centenáriumi ünnepségre kiadvánnyal is készülünk. Ekkor jelenik meg Pénzásó Pistáról, a tiszafüredi táltosról készült dolgozatunk, illetve a tiszafüredi fazekasság történetét sok képpel illusztrálva bemutató tanulmányunk, mely az anyakönyvi adatokat és a jelentősebb köz- és magángyűjtemények füredi cserépedényeit is figyelembe vette.

Az OMF anyagi támogatásával még 1975 decemberében megvásárolta a múzeum Nyúzó Gáspár fazekasmester házát Tiszafüreden. A népi klasszicista stílusú ház a múlt század második felében épült, s két Nyúzó Gáspár nevű fazekas is lakott benne, apa és fia (az apa 1905-ben, a fia 1922-ben halt meg). A KÖZTI építésmérnöke, Laczkovics László felújítási terve alapján kezdődik el a helyreállítás még ebben az évben.

A fazekas lánya, aki gondosan őrizte a családi bútorokat és különböző tárgyakat, az idén meghalt, májusban a teljes hagyatéki anyagot megvásároltuk. Kiemelkedő darabja az együttesnek egy népi barokk kredenc, mely még az idősebb Nyúzó Gáspár anyjáié, Orosz Máriaié volt. Bár igen rossz állapotban, de az ún. *inaságyat* is meg tudtuk szerezni, melyben közel ötven évig aludtak a fazekasnál tanuló inasok. A konyhai edények szá-

ma közel száz, ebben tányérok, poharak, pecsenyéstálak, evőeszközök, bögrék egyaránt találhatóak. A textilanyag is értékes, házilag szövött és hímzett terítőkben, törülközőkben gazdag. A kéziratok, fényképek, iratok, könyvek vásárlása még nem történt meg, de átnézve ezt az anyagot, a régi képeslapok, vásári ponyvák, kalendáriumok remélhetőleg szintén a múzeum tulajdonába kerülhetnek.

Évi tárgyvásárlásunk a kb. 200 db-os fazekasház anyaga mellett még néhány szép kerámiával, fazekas nyomódúcokkal is gazdagodott. A kerámiák kiemelkedő darabja egy 1850 körül készült tiszafüredi butykos, illetve egy Bezerédi fazék (feketekerámia, a füredi Bezerédi Varga fazekasok egyike készítette). A nyomódúcok a század elején készültek, Katona János és Katona Kálmán fazekasok tulajdona volt, akiknek apja, Miklós alkalmazta szélesebb körben ezt a díszítési módot.

Más, fontosabb munkáink a következők: lektorálva, kiadásra kész a tiszafüredi táltosról szóló, adatközlő jellegű, 2,5 ív terjedelmű munka. 2 ív terjedelemben elkészítettem – első vázlatban – a tiszafüredi fazekaság korszakait. Kétféle, paraszti íráseggyüttesünk még kiadásra vár: 1. világháborús hadinaplók (egy parasztember és egy iparos hadinaplója); 2. Hajnal István önéletrajzi és helytörténeti feljegyzései.

1977. december 31-ig fejezem be a tiszafüredi jobbágyok 1701-es örökmegváltási szerződéséről szóló tanulmányomat, mely a konkrét, levéltári anyag mellett a visszaemlékezésekből még gyűjthető anyagot is tartalmazza. A megváltásban részt vevő családok egy része még emlékezik erre az eseményre, illetve az ezt követő közel 200 éves perre, de a visszaemlékezésekben keveredik a Debrecennel folytatott határper adataival.

Füvessy Anikó

Befejeződött a felső-tiszavidéki tájegység építése a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban

A Múzeumi Hónapban nyitották meg Szentendrén az SZNM felső-tiszavidéki építménycsoportjának két jelentős egységét, az uszakai kismemesi telket és a mándi református templomot. Az átadott tíz objektummal a tájegység, a telepítési tervnek megfelelően teljessé vált.

1977. október elsején került közönség elő a kismemesi építőkulturát és tárgyi felszereltséget bemutató telek, így lakóház Uszkaról, sütőház, csűr, sertésól, kukoricagóré és gémeskút Sonkádról, valamint juhodály Botpaládról. A múlt század második felének 90 holdas gazdaságát, továbbá lakáskulturáját és berendezését több mint 500 tárgy reprezentálja. A muzeológiai munkát H.Flórián Mária és Balázs György végezte.

Az eredeti helyén 1787–1790 között épült mándi református templom 1977. október 29-én került átadásra. A gerendavázis, sövényfalú és fazsindelyfedésű építmény a szatmári templomépítészet jeles emléke. A múzeumban eredeti berendezésével, festett kazettákból álló mennyezetével, karzataival és padjaival együtt tekinthető meg. A templom áttelepítési és újraépítési tervét Horn Antal és Gilyén Nándor építészek készítették.

A felső-tiszavidéki tájegység 38 objektumának kivitelezői munkáját az Országos Műemléki Felügyelőség végezte.

Kecskés Péter

Az orosházi Szántó Kovács Múzeumban az 1977. év első felében végzett néprajzi tevékenység

Az orosházi Múzeum „néprajzi műhelyében” az elmúlt félévben is súlyponti tudományos munka volt az orosházi önéletíró parasztok irányítása. Hazánkban hol itt, hol ott jelenik meg egy-egy rangos munka az önéletírók tollából. A néprajztudomány számára különösen azok fontosak, amelyeket néprajzi szakember irányít. Mi új tehát az Orosházi Múzeum munkájában? Az, hogy immár egy év óta egy 10 főből álló kis csoport önéletíró munkáját irányítom. Munka közben olyan tapasztalatokra tettem szert, amelyek alkalmasak még nagyobb számú önéletírók vezetésére.

Néhány szót rólunk: roppant nehéz parasztembert, különösen aszszonyt önéletírásra megnyerni. Néprajzi munkamódszerem: a gyűjtött anyagot rendezés után felolvasom adatközlőimnek s kiegészítésüket, javításukat elfogadom. Így aztán sok esetben több éves, évtizedes termékeny kapcsolat alakul ki közöttünk. Még ennél is továbbléptem: „Parasztélet a Vásárhelyi-pusztán” c. életmód-monográfiám kéziratát 11 paraszttal is lektoráltattam. Nos, ezekből verbúválódott az önéletírók csoportja. Az irányításuk módszeréről június 20-án Kőszegen az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők VIII. Országos Találkozásán előadást is tartottam: „Az Orosházi Múzeum önéletíró parasztjai irányításának praktikái” címmel. Vezetésem egyik sarkalatos pontja az önéletírók hallgatóság előtt való szerepeltetése. Sok más fogás mellett ezt nagyon fontosnak ítélem. Éltem is vele.

Március 28-án a városi tanács művelődési osztálya, a városi-járásai könyvtár, a Petőfi Művelődési Központ, valamint a múzeumunk szervezésében egy nagyon jól sikerült, két óra hosszan tartó „Néprajzi Est”-et rendeztünk. A gazdag műsor súlypontját 4 önéletíró paraszt felolvasása adta. A 200–250 főnyi lelkes hallgatóság tapsa sokáig inspirálta önéletíróinkat.

Nagy Gyula, akinek 65. születési évfordulója alkalmából
– kissé megkésve ugyan – további eredményes
alkotó munkát kívánunk

Ilyen nagyszabású Néprajzi Estet évenként egyszer rendezünk. Ezzel szemben szűkebb, szakmai felolvasó-délutánt 3-4-et egy évben.

Június 12-én, vasárnap du. 2–7-ig tartottuk a II. felolvasó-délutánunkat. Ezen szakmai tanácsadók is résztvettek. A Múzeumban rendezett felolvasó-délutánon a mintegy 20 főnyi lelkes gárda sokszor tapsolt egy-egy szép életrajz-részlet felolvasása után.

Június 20-án pedig a kőszegi találkozón 2 önéletrajzi felolvasása egészítette ki előadásomat. Őszinte, nagy sikert arattunk. Az önéletrajzi kéziratok kéziról-kére jártak s pl. Szentesre meghívtak előadás tartására. Előadásomat 3 önéletrajzi felolvasása támasztja alá.

Természetesen az írási kedv ébrentartására nemcsak az előadások, hanem a publikációk is alkalmasak. A Békési Élet részére válogattam is már egy csokorra való részletet s nagy izgalommal várjuk a megjelenését.

Most válogatok a Tanulmányok Orosháza és Környékéről c. tanulmánykö-

tet részére, mely a Békés megyei Múzeumok Közleményei 7. számaként jelenik majd meg.

Úgy vélem, hogy az Orosházi Múzeum fenti munkássága egyaránt szolgálja a néprajztudomány érdekeit s egyszersmind magasfokú néprajzi tevékenység is.

Nagy Gyula

Kiállítás a reklámról

Szeptember 23-án nyílt meg a „Fejezetek a magyar kereskedelmi reklám történetéből” c. kiállítás a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban, Budapest, I., Fortuna u. 4. szám.

A kiállítás a kereskedelmi reklám hazai fejlődését kívánta érzékeltetni a kezdetektől az 1940-es évekig.

A reklám ősi formáira visszapillantva térben megjelenő alakokkal elevenedik meg egy XIX. század eleji vásár képe. E „Sokadalmak” adtak tág teret az élőszóval való hírverésnek is. Vásári mondókákat, verseket hallgathatunk az Inton készülék segítségével. A szemnek szóló reklám, a cégek közül néhány jellegzetes darab látható a kiállításon.

A rendszeressé váló reklámozás legfontosabb eszközét, a képes, nyomtatott hirdetés különféle fajtáit sorozatokban mutatja be a kiállítás.

A századforduló idejére a reklám legnagyobb hatású színtere az utca lett. A korabeli városi élet jellemzői, a hatalmas utcai plakátok, hirdetőtáblák, a hirdetőoszlop, a hirdetést viselő pad, favédőrács, utcai lámpa, kávéházi részlet újsághirdetésekkel, számológéddal, reklámtárgyakkal látható a kiállításon. Az eredeti anyagot egy divatáruház kirakata, valamint néhány korai világító reklám rekonstrukciója egészíti ki.

Az első világháború utáni fejlődést a reklám szakirodalom szemelvényei, intézmények iratai, törvények stb. és a már modern stílusú reklámyomtatványok, művészi plakátok érzékeltetik.

A gyári márka-reklám elterjedését egy korabeli vegyeskereskedés külső képe – eredeti reklámtáblákkal – szemlélteti.

A korszakban a reklámozás főként technikai eszközökkel gyarapodott. Az 1920-as években készült neonreklámok másolatait, reklámautók fotóját, reklámrepülőgép makettjét és eredeti világító hirdetőoszlopot is bemutat a kiállítás.

Korabeli mozi-hirdetések és filmreklámok egészítik ki a magyar kereskedelmi reklám fejlődéséről nyújtott képet.

H. Szűcs Gitta

NÉPRAJZ AZ EGYETEMEKEN

Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (Budapest)
meghirdetett kollégiumok és szemináriumok
az 1977–78 tanév I–II félévében

Folklór Tanszék

I. félév

(Az I. évfolyam e tanévben szünetel.)

II. éven:

Dömötör Tekla: Néphit és népszokások; heti 2 óra

Dömötör Tekla: Folklór szeminárium; heti 1 óra

Bodrogi Tibor: Szociális és politikai antropológia; heti 2 óra

Katona Imre: Ázsia népei; heti 2 óra

III. éven:

Katona Imre: Az európai és a magyar népballada; heti 2 óra

Katona Imre: Folklór szeminárium; heti 1 óra

IV. éven:

Dömötör Tekla: Folklór szeminárium; heti 1 óra

Katona Imre: A magyar paraszttársadalom; heti 2 óra

Voigt Vilmos: Folklór speciálkollégium; heti 2 óra

Egyéb szakkollégiumok

Dömötör Tekla: A népmonda; heti 2 óra

Voigt Vilmos: A jeltipológia kérdései (szemiotikai speciál-kollégium); heti 2 óra

Voigt Vilmos: Óészaki irodalomtörténet: sagák, heti 2 óra

Voigt Vilmos: Magyar irodalomtörténeti szeminárium, heti 2 óra

II. félév

(Az I. évfolyam átmenetileg szünetel.)

II. éven

- Dömötör Tekla: Népszokások, heti 2 óra
 Dömötör Tekla: Folklór szeminárium, heti 1 óra
 Ecsedy Csaba: Politikai antropológia, heti 2 óra

III. éven

- Voigt Vilmos: Népmese, heti 2 óra
 Voigt Vilmos: Folklór szeminárium, heti 1 óra
 Dömötör Tekla: Európa népeinek folklórja, heti 2 óra

IV. éven

- Katona Imre: Népi líra, heti 2 óra

Speciálkollégiumok

- Katona Imre: A magyar népballadák és népdalok párhuzamos stílusvizsgálata; heti 2 óra
 Voigt Vilmos: Egyszerű és összetett szemiotikai rendszerek, heti 2 óra
 Tárkány Szűcs Ernő: Magyar jogi népszokások, heti 2 óra
 Verebélyi Kincső: Népi díszítőművészet, heti 1 óra

Tárgyi néprajzi tanszék*II. félév**II. évf.*

- Barabás Jenő: A magyar nép anyagi műveltsége II., heti 2 óra
 Barabás Jenő: Néprajzi szeminárium, heti 1 óra

III. évf.

- Hoffmann Tamás: A magyar nép anyagi műveltsége, IV., heti 2 óra
 Hoffmann Tamás: Néprajzi szeminárium, heti 1 óra
 Hoffmann Tamás: Európa népei: termelés és fogyasztás, heti 2 óra

IV. évf.

- Tálas István: A magyar nép anyagi műveltsége, VI., heti 2 óra
 Barabás Jenő: Magyar népviselet; heti 2 óra

V. évf.

Hoffmann Tamás: A néprajz tudománytörténete, heti 2 óra

Korek József: Általános muzeológia, heti 2 óra

Speciális kollégiumok

Tálas István: Fejezetek a magyar népcsoportok köréből, heti 2 óra

Barabás Jenő: Nevek és tárgyak összefüggésrendszerei, heti 2 óra

Vincze Istvánné, Lili Peneva: Fejezetek a bolgár néprajzból (bolgár nyelven), heti 2 óra.

József Attila Tudományegyetem (Szeged)*I. félév*

Ferenczi Imre: Magyar népköltészet, heti 1 óra

Ferenczi Imre: A magyar néphit ősi (pogány) rétege, heti 1 óra

Ferenczi Imre: A családi és közösségi népszokások vizsgálata, heti 1 óra

II. félév

Ferenczi Imre: A néprajzkutatás elvi és módszertani kérdései, heti 1 óra, spec. kollégium,

Ferenczi Imre: Családi és közösségi népszokások, heti 1 óra, spec. kollégium

Ferenczi Imre: Néprajzi szeminárium, heti 2 óra.

Szakdolgozati témák:

1. A népélet tükröződése Tömörkény István és Móra Ferenc műveiben.
2. Egy község családi és közösségi népszokásai.
3. Modern kutatási módszerek a folklórisztikában.
4. Nemzetiségeink néprajzi kutatása.
5. A romániai magyarság néprajzi kutatása.

A József Attila Tudományegyetem (JATE) Néprajzi Tanszékén folyó oktató-nevelő és tudományos tevékenység

Az elmúlt tíz esztendőben a JATE Néprajzi Tanszékén a *szakoktatás* lényegében *fakultatív módon* folyt, a következő formákban. Az I. éves magyar nyelv és irodalom szakosak egy félévben az indexben aláírási kötelezettséggel hallgatják *A magyar népköltészet* c. kollégiumot.

A bölcsészhallgatók szakdolgozati témát választhatnak néprajzból. A tárgy iránti érdeklődés céljából a Tanszék rendszeresen meghirdet néprajzi kollégiumokat. Ezek között visszatérő téma a magyar etnikai csoportok ismertetése, a népköltészet egy-egy műfaja, valamint a magyar néphit és népszokás. Alkalmanként (érdeklődés szerint) az anyagi kultúra tárgyköréből (ősfoglalkozások, lakáskultúra, viselet, táplálkozás), a népművészetről és társadalmi néprajzi témáról szóló speciális kollégium szerepelt a tanrendben. Megemlítendő még, hogy a társadalmi néprajz és az etnológia körébe tartozó témák egyszer-egyszer szintén sorra kerültek, mert igényelték a néprajz iránt érdeklődők.

Előrendűen fontos és állandó foglalkozási keret a *néprajzi szeminárium*. A néprajzból szakdolgozóknak ajánlott, de alsóbb éves hallgatók szintűgy résztvehetnek a szemináriumi munkában. Ezen konkrét elvi és módszertani útmutatást kapnak a témát választott szakdolgozók, akik beszámolnak az előtanulmányokról, az anyaggyűjtésről, a kidolgozás módjáról, elgondolásáról. Alkalmanként beszámolnak egy-egy fontosabb néprajzi könyvről, tanulmányról. A szeminárium keretében megfér a néphagyomány általános kérdéseinek, a múltban és a jelenben betöltött funkciójának a „kötetlen” jellegű megbeszélése. Kapcsolódhat ez televíziós műsorhoz, népművészeti vetélkedőhöz, néprajzi kiállításhoz stb.

A szeminárium szerves részét alkotja a falvakban végzett *néprajzi gyűjtés*. A kisebb csoportokban végzett terepmunka fontos tanulmányélmény. Megtanulják az anyaggyűjtésnek ezt a sajátos, de nem mindig könnyű módját. Erre nincsen a Tanszéknek anyagi fedezete, ezért rendszerint saját költségen utaznak az érdeklődők. Az egy-egy napos, sokszor csak félnapos kiszállás jobbára Szeged környékére korlátozódik.

A szemináriumnak és a terepélménynek köszönhető, hogy általában többen vállalkoznak szülőhelyük vagy ahhoz közel eső helységben néprajzi gyűjtésre, amely megalapozza szakdolgozatukat. A rátermettek arra kapnak ösztönzést, hogy tekintsék szívügyüknek szülőföldjük néprajzi kutatását. Az orientálás eredményességét a gyakorlat igazolja. (Ld. a szakdolgozati címjegyzéket.) A Tanszék régi, jó hagyománya folytatódik e törekvésben. Az egyetemi tanulmányok elvégzése után szakdolgozóink folytatni tudják a gyűjtőmunkát, s jól tudják kamatoztatni tudásukat szakkörök szervezésével.

Kevesebben vállalkoznak kifejezetten elméleti kérdéseket fejtegető dolgozat megírására, ami nem szorul bővebb magyarázatra. Mégis akadtak ilyen kezdeményezők, akik a filológiai és a speciális problémák megismerésére és kidolgozására éreztek kedvet. Közöttük is akadt jónéhány, aki sikeresen dolgozott. Ebben az idegen nyelvszakosak előnyben voltak. Természetesen az olvasottság és a hajlam volt a perdöntő.

A szemináriummal szorosan összekapcsolódik a *tudományos diákköri tevékenység*. Határozott különállás, különválasztás haszontalan lenne. Szakképzés híján ennek nincsen meg a feltétele. Az azonban gyakorlat, hogy kiforrott dolgozatot diákköri előadáson felolvasnak, bemutatnak. A felsőbb évesek közül mindig szerepeltek a kari és az országos tudományos diákköri konferencián. Első, második és harmadik díjra javasolt dolgozataik az önként vállalt külön munka eredménye és elismerése.

Megemlítendőek még a tájkirándulások, múzeumlátogatások. Ezek is a szakmai látókört fejlesztették. Az új könyvek, a folyóiratok friss számainak kézbeadása, a rendszeres konzultálási lehetőség a szakmai ismeret és a tárgyszeretet elmélyítését szolgálta. Ha tekintetbe vesszük, hogy jóval többen hallgatták a néprajzi (speciális) kollégiumokat és látogatták a néprajzi szemináriumot, mint ahányan szakdolgozati és tudományos diákköri munkát is vállaltak, akkor indokolt, hogy a Tanszék szakmai és általános oktató-nevelő funkcióját a JATE Bölcsészettudományi Karán fontosnak minősítjük. Hagyománya van Karunkon a néprajzi érdeklődésnek és a néprajzi oktató-nevelő munkának.

Aránylag szerény azok száma, akik *bölcsészdoktori értekezést* nyújtottak be az elmúlt tíz esztendőben *néprajzból*. Ebben szerepe volt annak, hogy a végzetteknek csak töredék része került szakmánk (néprajzi muzeológia, kutató) területén állásba. De azt is hozzá kell tenni, hogy a Tanszék komoly elvárást támaszt a vállalkozókkal szemben. Ehhez konzultálás, könyvkölcsönzés útján segítséget kapnak. A *Tanszék könyvtára*, amelyet Bálint Sándor professzor és mások alapoztak meg, fejlesztettek tovább, jelentősnek mondható. Vásárlással és csere útján való gyarapítását nagyon fontosnak tartjuk. A szűkös vásárlási keret megnehezíti a nyugati (valutás) könyvek beszerzését.

A *kutatómunkáról* szólva a helyzet a következő. A tanszéki kutatási terv az Alföld (közelebről a Dél-Alföld) kutatását és a magyar népi műveltség Dél-Kelet Európa-i összefüggéseinek vizsgálatát helyezi előtérbe. Ehhez külső kutatások bevonása lenne szükséges, a pénzügyi támogatás mértéke azonban nem teszi lehetővé. Bár az Oktatási Minisztériumtól kapott kutatási keret javult, azaz kedvezőbb az utóbbi években, a terv megvalósításához azonban nagyon kevés. A tervet jónak ítélték meg, de jövője attól függ, hogy mennyiben valósul meg a személyi fejlesztés, s hogy az Akadémia nyújt-e pénzügyi támogatást. Egyszemélyes Tanszéken dolgozó

kutató, akinek elsősorban az oktatással kapcsolatos dolgok intézése jeleníti az igazi hivatását, természetesen csak koordinálója és részmunkása lehet a tervben szereplő célkitűzésnek. Az nem vitás, hogy a szegedi Egyetem Néprajzi Tanszéke országos érdekű tudományos célkitűzést jelölt meg tervezetében. Földrajzi helye és hagyományai erre alkalmassá teszik. Más kérdés, hogy a jelen feltételek mellett irreálisnak látszik ütemes megvalósítása. A terv azonban figyelembe veszi, hogy más kutatóhelyeken (múzeumok, egyetemek stb.) szorgos és neves szakemberek dolgoznak hasonló irányban. Újabb gyűjtések (terepmunkák) és közlemények jelzik, hogy e tájékoztatás írója szívügyének tekinti a tanszéki tervben foglaltak előremozdítását. Alapvető és nagy formátumú munkák történtek és valósulnak meg a Szeged és vidéke kutatásában, Kálmány Lajostól kezdve Bálint Sándor kiadás alatt lévő nagy monográfiájáig. Ezekre épülhet a továbblépő regionális munka.

A Kar támogatásával jelenik meg a *Néprajz és Nyelvtudomány* c. a-ta. Jelenleg öt tanszék, ill. oktatási egység (köztük a néprajzi) publikációs fóruma. A munkatársak arányából következően a nyelvészeti tárgyú tanulmányok dominálnak benne. Az eddig megjelent I–XX. kötet elismert sorozat. A néprajzi közleményekből látható, hogy a lehetőséghez mérten helyet adott kezdő néprajzi kutatók cikkeinek. Ez a pedagógiai szándékú cél bizonyára kamatozódni fog. A néprajztudomány művelésének nyer meg fiatalokat. Hiányérzetet kelt azonban, hogy az ország más intézményeiben dolgozó szakembereket és külföldi kutatókat nem kérhette föl tanulmányok itteni publikálására. Ezen a terjedelmi korlát ellenére is változtatni kell.

A *Tanszék nemzetközi kapcsolatai* a személyes arányokra korlátozódtak. Az intézményes (oktatócsere, hallgató csere stb.) együttműködés feltételei hiányoztak. A Tanszék nem kezdeményezhetett, a külföldről érkező javaslatokkal sem foglalkozhatott érdemben. Néprajzi szakoktatás hiányában az Egyetem nem tudta vállalni a költségeket. A viszonyosság pedig eleve megakadt azon, hogy Szegedről nem küldhettünk néprajz szakos hallgatókat. Az oktató- és kutatók cseréje sem indulhatott meg. E sorok írója tanulmányutak során és publikációk útján teremtett kapcsolatokat. Szinte mindegyik szocialista országban járt, a délkeleti szomszédoknál többször is. Személyes kapcsolatot teremtett több skandináv és nyugat-európai kutatóval, akik a kedvelt kutatási témájában információkkal, véleményük kifejtésével és publikációk megküldésével segítettek, megtisztelték. Az oktatás gondjaival törődés, az hogy a Tanszék képviselője egyetlen személyre hárult, de nemegyszer a családi körülmény akadályozta abban, hogy külföldi meghívásnak, konferencián való részvételnek eleget tegyen. Ez többször itthon sem sikerült.

Igyekezett megfelelni *szakmai megbízásainak* (TMB Szakbizottság stb.), az Egyetem *kari oktatási és társadalmi munkában* reá hátruló feladatoknak. Szívesen vállalt ismeretterjesztő előadást, utóbb II. Rákóczi Ferenc 300. születési évfordulója évében az ország különböző részén. A részletezéstől itt eltekinthetünk. Ugyanígy mellőzzük a közlemények, publikációk felsorolását, amelyek (köztük *A népmonda* c. kandidátusi értekezés) az elmúlt tíz évben a JATE Néprajzi Tanszéke oktatójaként és vezetőjeként végzett tudományos munkát jelentik. Az bizonyos, hogy a sokrétű feladat nem engedte, hogy csak a kutatómunka, a publikálás legyen szem előtt. De az is igaz, hogy a pedagógiai tevékenység serkentette a szakmai látókör tágulását és a tudományos munka elmélyítését. Másrészt nagy türelmet kíván az a nevelőmunka, amelynek nem része a számonkérés, a vizsga. Kárpótol ezért a tárgy iránti őszinte vonzalom, amely majd újabb és újabb nemzedékekben csillantja fel népünk múltja, a magyarság művészete és kultúrája iránti érdeklődést: középiskolában, általános iskolában, bárhol.

Végül ismertetjük azoknak a hallgatóknak és kutatóknak a nevét, munkáját, akik tíz év alatt a JATE Néprajzi Tanszékre nyújtották be szakdolgozatukat, értekezésüket.

Szakedolgozatok (1967–1977):

1967:

- Baradlai Klára*: Kiskunhalas aprójószág-tartásának néprajza. pp. 46 (fotókkal)
- Bartek Margit*: A vallás folklór (mitoszi, mondai, hiedelmi) történeti maradványai Akasztón. pp. 77.
- Maráz Gizella*: Hunyadi Mátyás emléke a szomszédos szláv népek mondahagyományában. pp. 63.
- Masa Etelka*: Mórahalom hagyományos táplálkozása. pp. 53 (fotókkal)
- Nagy Mária*: Kiskunmajsai folklórhagyományok. pp. 45
- Pintér Anikó*: Népballadák és betyárdalok Nagyszénás községből. pp. 99
- Rácz Dezső*: Az életkorhoz fűződő szokások Magyarfenesen. pp. 42 + fotók
- Urffy Anna*: A szovjet folklorisztika eredményei a legutóbbi tíz évben. pp. 43.
- Vincze Etelka*: A halászat és a víziélet folklórja Csongrádon. pp. 62 + fotók

1968:

- Aradi Eszter*: Antifeudális elemek a magyar népdalokban. pp. 86
- Berényi Erika*: Antik hatások tükröződése a szlávok ősi temetkezési szer-
tartásaiban. pp. 56
- Cseh István*: Társadalmi néprajzi vizsgálat Sárközben – Decs (1870–1910)
pp. 119 + fotók, rajzok
- Fogarasi Margit*: Magyar és orosz mesék összehasonlító vizsgálata. pp. 71
- Jaksa Ágnes*: A betyárvilág epikus (mondai) hagyománya Szegvár és kör-
nyékén. pp. 44
- Marián Emese*: Cs. Sebestyén Károly irodalmi munkássága.
- Miklós Katalin*: Népballadák Dombegyházán és Vasadi Sándor népi verselő
portréja. pp. 75
- Sárosi Erzsébet*: Sváb jelesnap szokások Eleken. pp. 107 + fotók

1969:

- Gindeli Éva*: Bezenyei horvát néphit és népszokások. pp. 176
- Grin Igor*: Horvát epikus néphagyományok Bezenye és Horvátkimle közsé-
gekben. pp. 152.
- Grin Igorné Olexik Mária*: Az életkorhoz kapcsolódó szokások Szarvason.
pp. 100 + fotók
- Kiszeli Lajos*: A magyar mitológiakutatás története. pp. 39
- Lantos Miklósné*: Szenna népi építészet. pp. 32 + fotók, rajzok.
- Szabó Magdolna*: A jászkiséri kenyér néprajzi vonatkozásai. pp. 48 + fotók
- Tóth Sándor*: Egy népi kismesterség története és helyzete Alpáron: kosár-
fonás, pp. 122 + fotók és műnyomású képek.

1970:

- Csemer Géza*: Cigánykutatás – cigánykutatók (bibliográfia) pp. 36
- Csanádi Anikó*: A magyarországi Werwolf-monda jellemzése és kelet-euró-
pai kapcsolatai. pp. 42
- Horváth Erzsébet*: Szimbólumvizsgálatok a népdal körében. pp. 70
- Nagy Gabriella*: A gazdasági élettel kapcsolatos szólások és közmondások
folklorisztikai kutatásához. pp. 49
- Szabó Józsefné Bozóki Margit*: Nagykónyi község lakodalmi szokásai. pp.

1971:

Csanádi Erzsébet: A Szigetköz néhány községének jelesnapi szokásai. pp. 102 + fotók, rajzok

Domonyi Irén: Jelesnapi szokások Szarvason. pp. 55

Horváth Anna: Jelesnapi szokások és hiedelmek Ferencszálláson. pp. 73

Janecskó János: Nemzetiségi (szlovák) néphagyományok Csanád-Albertin. pp. 77

Mátéfi Ágnes: Kálmány Lajos népköltészeti gyűjtésének rendszerezése és néhány tanulsága. pp. 60

Somogyvári Angéla: Néprajzi vonatkozások Móra Ferenc műveiben. pp. 69

1972:

Felföldi László: A magyar néphagyomány kultikus eredetű táncairól, különös tekintettel a lakodalom, halottas szokások és a disznótor táncaira. pp. 54

1974:

Földényi Éva: A székely nemzetségszervezet fennmaradt emlékei. pp. 68

1975:

Vas Judit: A szlovák jelesnapi táplálkozás emlékei Békéscsabán. pp. 73 + fotók, rajzok

1977:

Benkőné Zahorán Hilda: Az élet nagy fordulóihoz kapcsolódó szlovák néphagyományok Nagybánhegyesen. pp. 61

Horváth Béla: Kiszombori népszokások (Az ajándékozás szokása) pp. 59

Kákonyi Mária: Családi népszokások Öregcsertőn. pp. 32 fotókkal

Lóránd Klára: Kéziratos népi orvosló feljegyzések a XVIII–XIX. századból. pp. 99 + fotók

Doktori értekezések (1967–1977):

- Für József*: A bocskor, a bocskorviselet a magyar tájban, a Kárpát-medencében. pp. 127 (fotókkal, rajzokkal) (1969)
- Cseh István*: A nagycsaládrendszer emlékei és maradványai a Sárközben és Pécsvárad környékén. pp. 83 + fotók, rajzok (1971)
- Szabó Magdolna*: A Jászság népi táplálkozása és jellemző vonásai századunkban. pp. 220 (fotókkal) (1974)
- Tóth Ferenc*: Népi építkezés Makón. pp. 337 (fotókkal, rajzokkal) (1975)
- Szilasi Lajosné Fogarasi Margit*: A magyar állatmesék genezise, etnikus sajátosságai és keleteurópai kapcsolatai. pp. 236 (1977)
- Grin Igor*: Magyarországi horvát és szerb néphagyományok. pp. 759 (1977)

Ferenczi Imre

(A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen folyó néprajzi oktatásról lapzártáig nem érkezett meg a beszámoló.)

TUDOMÁNYOS HÍREK

Akadémiai székfoglaló

1977. december 5-én tartotta akadémiai székfoglaló előadását Tálasi István egyetemi tanár, Társaságunk alelnöke, akit az 1976. évi akadémiai közgyűlés választott a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai közé. A székfoglaló előadás címe: „Az európai arató műveletek néprajzi vizsgálatának főbb eredményei (Termelés és munkaracionalizálás).”

Tálasi több évtizede folytatott kutatásainak azt a részletét mutatta be, amely az ismertebb hazai eszközváltáson túl a hasonló irányú európai fejlődésre tekintett ki, főleg a XIV–XVII. századi periódusra koncentrálván. Elmélyült forráselemzések során széles ívű fejlődési rajzot mutatott be, egyaránt figyelve a munkaeszközök formáinak alakulására és a munkatechnikák változataira. A sarlós aratásról a kaszás aratásra történt áttérésben a magyar alföldi agrárfejlődésnek élenjáró szerepe volt, amit a székfoglaló a mennyiségi mutatók impozáns sorozatával meggyőzően igazolt.

Az előadás befejeztével Szabolcsi Miklós, az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának elnöke és Ortutay Gyula akadémikus köszöntötte az új akadémiai tagot, röviden méltatva Tálasi István tudományos kutató és oktató munkáját.

Barabás Jenő

Gunda Béla Herder-díjas

Az 1978 évi Herder-díjjal Gunda Bélát, a Kossuth Lajos Tudományegyetem professzorát, a Magyar Néprajzi Társaság alelnökét tüntették ki. Gunda Béla a Herder-díjat az európai tudományos együttműködést szolgáló középkelet-európai és balkáni néprajzi kutatásaiért és a nemzetközi tudományos életben kifejtett tudományszervezési munkájáért kapta. A díjat 1978. május 17-én ünnepélyes keretek között a bécsi egyetemen adják át.

Gratulálunk a megérdemelt szép kitüntetéshez és további eredményes munkát kívánunk Gunda Béla professzornak, aki a Herder ösztöndíjra Lukács Lászlót, a Székesfehérvári István király múzeum muzeológusát jelölte.

25 éves az Acta Ethnographica

A felszabadulás után újjászerveződő magyar tudományos élet jelentős eseményeinek számított a Magyar Tudományos Akadémia magyar nyelvű folyóiratai mellé megindított idegennyelvű Acta-k megjelenése. 1950-ben látott napvilágot a Magyar Néprajzi Társaság lapjának, az Ethnographiának a testvérlapja, az Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae. Szerkesztője **Ortutay Gyula**, a szerkesztő bizottság tagjai **Tálas István** és **Vajda László** voltak. A borítón olvasható, hogy a lap „orosz, francia, angol és német nyelven közöl értekezéseket a néprajztudomány köréből.” A négy nyelvű szerkesztői bevezető üdvözli a Magyar Tudományos Akadémia újjászületését, megállapítja, hogy a Magyar Népköztársaság olyan anyagi és erkölcsi támogatást nyújt a tudományos élet fejlődéséhez, amelyhez hasonlóra nincs példa a magyar történelemben. „Az Acta új sorozatának a kiadásával az Akadémia azt a célt kívánja megvalósítani, hogy hozzájáruljon a haladó tudományok nemzetközi kapcsolatainak az elmélyítéséhez, a tudomány továbbfejlődéséhez, a békéhez és a haladáshoz, a népek közötti szoros barátság kialakításához...”

Az első szám szerzői közt ott van **Balogh István**, **Korompay Bertalan**, **K. Kovács László**, **Kresz Mária**, **Barabás Jenő**. A folklórt **Vargyas Lajos** képviseli. A második kötetben **Szendrey Ákos**nak a lélekről írt tanulmányát olvashatjuk; itt jelent meg **Moór Elemér** munkája, a „Tanulmányok a magyar őstörténethez” és **Bodrogi Tibor** cikke, a „Gyarmatosító és vallási mozgalmak Melanéziában”. A folyóirat fontos témáinak köre ezzel meghatározódott: a folklór és a tárgyi néprajz kutatása mellett hangsúlyos helyet kaptak a finnugrisztikával és az etnológiával foglalkozó munkák is, hasonlóan a népzene- és a tánc tanulmányok.

1953-ban átalakult a szerkesztő bizottság: **Vajda László** helyére **Gunda Béla** és **Vargyas Lajos** léptek. Az Acta tudományközi kapcsolatainak szélesedését jelzi, hogy például a klasszika-filológia művelői is a szerzők sorába lépnek: **Trencsényi Waldapfel Imre** a Pandora mítoszról, majd **Marót Károly** a szirénekről szóló tanulmányát adja közre.

1956-ban a szerkesztő bizottság tagja lett **Bodrogi Tibor** (**Vargyas Lajos** időközben kivált a bizottságból), aki 1953 óta gyakorlatilag a folyóirat technikai szerkesztését végzi. Ugyanakkor a szerzők között már számos külföldi kutatót fedezhetünk fel: **Christo Vakarelski**-t, **Oldrich Sirovatka**-t, **Zsdanko**-t, **Weinhold**-ot... A kötet tanulmányai kevés kivételtől eltekintve egységes témát, a munkásosztály néprajzát, folklóráját, az új, szocialista falu életmód és kultúra változását vizsgálják.

Új fejezet a **Varia**: kisebb közlemények, összefoglalók, beszámolók számára nyújt közlési lehetőséget. Ugyanebben a kötetben jelennek meg először könyvismertetések. Ezek eleinte inkább a külföldet kívánták tájé-

koztatni a magyar szakmai publikációkról, később egyre nagyobb számban ismertetnek a lapban külföldi könyveket, folyóiratokat.

Az *Acta Ethnographica* egymás mellé sorakozó huszonöt kötete a néprajztudomány csaknem három évtizedének hű kísérője s egyben tükörképe. Segített dolgozni, tájékozódni, hiszen szerzői közé idővel a világ szinte minden tájáról kerültek kutatók: neves professzorok, a szakma nagy tekintélyei is. Jellemző, hogy a huszonöt kötetben összesen 124 külföldi szerző publikált eddig tanulmányt vagy könyvismertetést. A magyar szerzők száma 142. A huszonöt év alatt publikált művek, tanulmányok, ismertetések száma 1014.

Tehát mi is az Actá-n keresztül nézhettük a világot és a világ is az Actá-n keresztül vett tudomást rólunk. Csaknem minden néprajzi intézet, tanszék, könyvtár polcán ott állnak ezek a kötetek, a nemzetközi tudományos élet keringésébe tartoznak, tanulmányait olvassák, idézik, szerzői közé kerülni rangot jelent.

Kívánjuk, hogy a következő nevezetes évfordulót is a mostanihoz hasonló osztatlan elismerésektől övezve ünnepelhesse az *Acta Ethnographica*.

Nagy Ilona

Tudományos tárgyalások a Szovjetunióban

1977. augusztus 15–28. között az MTA Néprajzi Kutató Csoportja küldöttsége hivatalos látogatáson járt a Szovjetunióban. A küldöttség (vezetője **Ortutay Gyula** igazgató képviselőjében **Bodrogi Tibor** igazgatóhelyettes, tagjai: **Bartha Antal** tudományos főmunkatárs és **Istvánovits Márton** tudományos osztályvezető) Moszkvában a SzUTA Etnográfiai Intézetével, Novoszibirszkben a SzUTA Szibériai Filiáléja Történettudományi, Filológiai és Filozófiai Intézetével, Ulan Udében a SzUTA Burját Filiálé Társadalomtudományi Intézetével folytatott tárgyalásokat.

Moszkvában a már régebben megkötött kétoldalú együttműködési egyezmény soron következő feladatairól folytatott megbeszélést. A közös uralisztikai kutatások előmozdítása végett javaslatunkra a szovjet fél úgy határozott, hogy előreláthatólag 1979-ben konferenciát rendez a kölcsönös tájékoztatás előmozdítására.

Novoszibirszkben és Ulan Udében a küldöttség megismerkedett a társintézmények szervezetével, kutatási programjával és eredményeivel és ismertette a Magyarországon folyó etnográfiai kutatómunkát. Mindkét helyen kétoldalú megállapodást kötöttünk. A megállapodások az érdekelt intézmények közötti kiadvány és információcserét, kutatók cseréjét stb.

Munkatársaink a Bajkál tónál tett kiránduláson
(Istvánovits Márton, Bartha Antal, Bodrogi Tibor)

tartalmazzák. A küldöttség mindkét helyen, valamint Irkutzkban megtekintette a helyi múzeumi és kéziratgyűjteményeket, emlékhelyeket keresett fel és kirándulásokon ismerkedett a helyi életkörülményekkel.

B. T.

Megalakult a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság

1975. szeptember 11-én Budapesten a Finnugor Kongresszus ideje alatt összeült a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Kezdeményező Bizottsága, melyen az elnöklő Szabolcsi Miklós akadémikus ismertette a társaság megalakítására vonatkozó terveket. Az ülésen jelenlévők egyetértettek az előterjesztéssel, és megállapodtak abban, hogy későbbi időpontban össze kell hívni a nemzetközi Előkészítő Bizottságot. Ennek értelmében 1977. június 2-án és 3-án Budapesten tartotta ülését az Előkészítő Bizottság, és megvitatta a társaság alakuló közgyűlése elé terjesztendő alapszabály- és programnyilatkozat-tervezeteket.

Az alakuló közgyűlésre 1977. augusztus 25-én délután került sor Nyíregyházán a III. Nemzetközi Magyar Nyelvész Kongresszus ideje alatt. Az alakuló közgyűlést igen élénk részvétel jellemezte. A meghívott magyarországi és külföldi alapító tagok alaposan megvitatták a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság általános programját és alapszabályát, majd különböző módosításokkal és kiegészítésekkel elfogadták. A közgyűlés második felében folyt le a társaság irányító testületének, a Végrehajtó Bizottságnak, a tisztségviselőknél és a tiszteleti tagoknak a megválasztása. A Társaság elnöke Bo Wickman (Upsala, Svédország), főtíkára Klaniczay Tibor (Budapest, Magyarország) lett.

A társaság tevékenységi területe azok az országok, ahol a magyar nyelv, irodalom vagy néprajz a főiskolai szintű oktatás tárgya, illetve ahol a magyar nyelvészet, irodalomtudomány és néprajz területén tudományos kutatómunka folyik. Célja pedig az, hogy ezeknek a tudományágaknak a területén folyó tudományos vagy közérdekű tevékenységet segítse és propagálja, az ezekkel a tudományágakkal foglalkozó kutatók, oktatók és egyéb szakemberek munkáját összefogja és támogassa.

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság létrejöttével tehát megalakult a hungarológiát támogató nemzetközi társaság, amelynek hiányát a szakemberek régóta érezték. Remélhető, hogy tevékenysége során megélnék az említett tudományágak és általában a hungarológiai művelése nemzetközi viszonylatban. A társaság távolabbi tervei között szerepel kiadványok megjelentetése, magyarságtudományi bibliográfia készítése, a magyar nyelv külföldi oktatása helyzetének fölmérése, konferenciák, tanácskozások szervezése.

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság székhelye Budapest. Szervező titkársága Budapest, I. Országház utca 30. alatt az első emeleten található, ahol a szervező titkár, Gebri Mária az érdeklődőknek megadja a szükséges fölvilágosításokat a társasággal kapcsolatos kérdésekre.

Kósa László

Künzig professzor 80 éves

A német és az európai folklorisztika egyik jelentős egyénisége, Johannes Künzig professzor 1897. június 28-án született a badeni frank faluban, Pülfringenben. Az első világháború félbeszakította iskoláit, és noha a fronton népdalokat gyűjtött, voltaképpen csak a háború után fejezte be John Meier irányításával az egyetemet. Ekkor már folklorista volt, 1923-tól a badeni népdal-archívum alapítója és vezetője. Csakhamar a prózai népköltészetre is kiterjedt érdeklődése, a Feketeerdő mondáit tartalmazó gyűjte-

ménye azóta is többször megjelent. 1936-ban egy finn módszerű német mondaosztályozást készített elő, ennek kézírata azonban a második világháborúban megsemmisült. 1930-tól kezdve kiterjesztette gyűjtőtevékenységét a német nyelvterület nagy részére: a Bánáttól a Rajnáig. Már ekkor hangfelvételeket és később fényképeket és filmeket készített. Előbb a karlsruhei pedagógiai főiskolán, majd a freiburgi egyetemen lett a néprajzi intézet vezetője. A háború idején is gyűjtőmunkát folytatott, de a freiburgi intézet 1944 végén teljesen megsemmisült. A háború után a kitelepített és áttelepült németek néprajzával foglalkozott, és 1950-ben magánintézetet alapított az ilyen anyag feldolgozására. Azóta is működik az intézet (az utóbbi években Künzig nevét viseli), több ezer hangfelvétel, fénykép, hatalmas anyag gyűlt össze itt. Az utóbbi évtizedekben Künzig és munkatársai újból gyűjtőúton jártak Kelet-Európában, Leningrádtól Dobrudzsáig, és természetesen a magyarországi német falvakban is. Több ízben is sikerült flymódon három évtized távlatából újra megvizsgálni egy-egy közösség kultúrájának változását. Az összegyűjtött anyagot hanglemezen, szöveg- és képmellékletekkel tette közzé. Előzmények után egy 9 részből álló sorozat jelent meg (mintegy 30 hanglemeznyi anyag), amely a keleteurópai német folklór verses és prózai alkotásait mutatja be. 1970-től Künzig megvált az intézet vezetésétől, de az anyag feldolgozásában továbbra is irányító szerepe van. Az összegyűjtött anyag folyamatos közzétételét további jegyzékek és publikációk biztosítják.

1977. júniusának végén Freiburgban ünnepelték Künzig professzor 80. születésnapját. Ez alkalommal új kiadásban jelent meg négy lemezből álló antológiája a hagyományos német népdalokból. Itt is több magyarországi dal szerepel, illetékesen köszöntjük tehát a jubilánst, aki évtizedek óta működött közre a mi nemzetiségi folklórunk felkutatásában is.

Voigt Vilmos

*

Az V. Nemzetközi Balkáni Folklor Symposiumot 1977. június 7–8-án tartották a jugoszláviai Ohridban. A symposiumot a macedon Foklór Intézet (Skopje) és a Ciril és Method egyetem (Skopje) rendezte. A symposiumon Dömötör Tekla és Gunda Béla egyetemi tanárok vettek részt. Dömötör Tekla előadást tartott a magyar esztendő jeles napjainak szokásairól, Gunda Béla egy szerb és román eredetmonda antik gyökereiről.

*

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklór Tanszékének vendégeként 1977. októberében egy hetet töltött Magyarországon Steward Sander-son professzor, a Leeds-i egyetem néprajzi és tájnyelvi intézetének igazgatója. Tartózkodása során megismerkedett az ELTE Folklór Tanszékének oktatóival, hallgatóival, látogatást tett az MTA Zenetudományi Intézetében, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. „Élő angol mondák” címmel sikeres és értékes előadást tartott a Foklór Tanszéken.

G. K.

*

Dialectical Anthropology címen néprajzi szakcikkek is publikáló folyóirat jelenik meg az amsterdami Elsevier Tudományos Kiadó Társaság kiadásában. A lapot 1973-ban alapították az Antropológiai és Etnológiai Tudományok 9. Nemzetközi Kongresszusa alkalmával. Szerkesztője Stanley Diamond, a New School for Social Research (New York) professzora. A lap alapításában résztvett Tárkány Szűcs Ernő és 1977-ig a nemzetközi szerkesztőbizottság munkájában is.

*

„A jelenkor etnográfiai tanulmányozása a Szovjetunióban” címmel 1977. augusztus 8-án Ju.V. Bromlej akadémikus, a SZUTA Etnográfiai Intézetének igazgatója tartott előadást az MTA Néprajzi Kutató Csoportjánál.

Kodolányi János dániai előadásai

Dr. Kodolányi János, a Néprajzi Múzeum főigazgatóhelyettese, az arhusi egyetem meghívására 1977. május 2. és 16. között előadásokat tartott az arhusi és a koppenhágai egyetemen. A magyar-dán kulturális egyezmény munkaterve nyújt lehetőséget vendég előadók meghívására, ez a néhány éve elindított kezdeményezés eredményesen járul hozzá a két ország kulturális kapcsolatainak fejlesztéséhez.

A német, illetve angol nyelven megtartott előadásoknak a következő volt a tárgya: 1/ bevezetés az uráli népek etnológiájába; 2/ a finnugor népek népművészete és 3/ észak-eurázsiai zsákmányoló kultúrák. Az előadásokat mindkét egyetemen a nyelvészeti intézet szervezte, hallgatói és oktatói részére. Valamennyi előadást megbeszélés követte, a hallgatók kérdéseket tettek föl, tehát be lehetett tekinteni az egyetemi hallgatók érdeklődé-

sébe, sőt a tanulmányaik során szerzett ismereteikbe is. Nyelvész hallgatókon kívül jelen voltak más tárgyakkal foglalkozó fiatalok is. Mindkét egyetemen az utóbbi években megnőtt a magyar nyelv és kultúra iránti érdeklődés, több hallgatónak sikerült elsajátítania a magyar nyelvet s tájékozottságot szereznie a magyar irodalomban.

Az előadó-út két hétig tartó tanulmányúttá bővült, s alkalmat adott szakmai ismeretek és kapcsolatok bővítésére is. A vendéglátók vidéki utakat szerveztek, s lehetővé tették múzeumok, muzeális gyűjtemények, kiállítások, mezőgazdasági üzemek, műemlékek meglátogatását, a szakmai személyes kapcsolatok fejlődését.

Előadás Csehszlovákiában

A CSEMADOK (Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége) Sal'a-i (vágsellyei) szervezete mellett működő *Vörösmarty Klub* évről évre változatos ismeretterjesztő és szórakoztató műsorral szolgálja a népek barátsága ügyét. Tóth Lajos, a Klub vezetője meghívására 1977. május 30-án dr. Katona Imre docens, Társaságunk választmányi tagja tartott vetített képekkel és zenei bemutatóval kísért előadást „A magyar betyárvilág”-ról. A mintegy 40–50 főnyi, zömmel fiatalokból álló hallgatóság érdeklődésére jellemző, hogy az előadás tartamának körülbelül megfelelő ideig tettek fel további kérdéseket.

Katona Imre

Balladagyűjtés a jugoszláviai magyarság körében

A vajdasági balladagyűjtések nyomában néhány év óta a drávaszegi magyarság körében is folynak gyűjtések. A kezdeményezés Lábodi Károly és neje érdeme, egyikük a Horvátországi Magyarok Szövetségének tagja és a Szövetség által kiadott Magyar Képes Ujság rovatvezetője, másikuk pedig általános iskolai tanárnő. A gyűjtésbe mind a tanulókat, mind pedig az olvasókat sikerrel vonták be. Nyaranként segítségükre van dr. Katona Imre, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklor Tanszékének docense, aki 1977. augusztus második felében is – Lábodi Károly meghívására – résztvett ezekben a gyűjtésekben és három jugoszláviai Budapestet tanuló néprajz szakos magyar tanítványát (Kéry Zitát, Klamár Zoltánt és Tóth Kálmánt) is bevonta a munkába. A közös gyűjtés annyira előre haladt, hogy hamarosan önálló balladakiadvány jelenik meg „Drávaszegi magyar népballadák” címmel.

Néprajzi gyűjtőtábor Szabadszálláson 1977. augusztus

A Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága és a megyei tanács VB. Művelődésügyi Osztálya augusztus 21. és 28. között néprajzi gyűjtőtábort szervezett Szabadszálláson, amelyen a megye muzeológusain kívül részt vettek a szomszédos megyék néprajzkutatói is.

A gyűjtőtábor elsődleges célja a megyei múzeum adattárának, fotó- és tárggyűjteményének gyarapítása volt, ezen kívül egy olyan állandó munkacsoport kialakítása, amely vállalja a Kiskunság néprajzának rendszeres kutatását.

A Kiskunság hagyományos paraszti kulturájának egyes területei, mint pl. az állattartás eléggé tisztázottak, de számos fehér folt is mutatkozik (földművelés, társadalmi és rokonsági kapcsolatok stb.). Ezek eltüntetésére érdekében fogtak össze három megye muzeológusai. Dr. Bellon Tibor, a karcagi Györffy István Múzeum igazgatója a paraszti gazdálkodás üzemszervezeti formáit, dr. Szabó László, a szolnoki Damjanich János Múzeum főmunkatársa a gazdálkodási rendszer és a társadalmi szervezet összefüggéseit, valamint a rokonsági rendszert és a paraszti munkaszervezetet vizsgálta. Egyben alkalom nyílt arra is, hogy a szomszédos etnikai területekkel (a Nagy-kunsággal ill. a Jász-sággal) összehasonlításokat végezzenek, dr. Novák László, a nagyörösi Arany János Múzeum igazgatója a településszerkezet és a gazdasági rendszer összefüggéseit és határhasználat módjait, Sztrinkó István, a kecskeméti Katona József Múzeum munkatársa pedig a kiskunsági építkezés technikai vonatkozásait kutatta. Szabó Zoltán, a kecskeméti múzeum munkatársa a társadalmi szervezetek és társulások témakörében végzett adatgyűjtést. Ezenkívül a táplálkozás és a kismesterségek is helyet kaptak a gyűjtött témák között.

Az egyhetes munka során összegyűjtött anyagban mintegy 100 db tárgy, kb. 1200 db fotó, több órányi magnetofonfelvétel, családi irattárak és gazdasági feljegyzések is szerepelnek. A megyei tanács és a múzeum kitűnő feltételeket teremtett a gyűjtéshez, amely remélhetőleg évente meg fog ismétlődni.

Tanulmányúton Finnországban

1976. szeptember 11. és 1977 július 2. között a Kulturális Minisztérium fiatal kutatóknak szánt ösztöndíjával tíz hónapos tanulmányúton jártam Finnországban. Utam célja mindenekelőtt tanulás, ismerkedés volt: elsősorban a finn néprajzkutatás eredményeivel, másodsorban a finn néprajzi muzeológia elméleti és gyakorlati kérdéseivel. Szakmai érdeklődési kö-

römben két témában kívántam ismereteimet elmélyíteni: a halotti- és temetkezési szokások és hiedelmek vizsgálata, valamint a népművészetkutatás terén.

Északi tartózkodásom során megismerkedhettem a *helsinki, jyvaskylai, tamperei* és *turkui* egyetemi néprajzi intézetek munkatársaival, hallgatóival és tudományos tevékenységükkel, valamint a finn múzeumügy két vezető szervének – a *Finn Múzeumi Felügyelőség* (Suomalainen Museovirasto) és a *Finn Múzeumok Szövetsége* (Suomen Museoliitto) – szakembereivel, s számos múzeummal. Munkámhoz alapvető segítséget nyújtott a *Finn Irodalomtudományi Társaság* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) rendkívül gazdag s kiválóan szervezett néprajzi könyvtára.

Tanulmányutam eredményeként elkészítettem a paraszti halotti szokások és hiedelmek vizsgálatát átfogó tervezetet, melynek egyes részleteit megvitathattam Niilo Valonen professzossal, Lea Virtanen professzornővel, Juha Pentikäinen professzossal. Alkalmam volt találkozni Kalle Achte professzossal (a helsinki egyetem Pszichiátriai Klinikájának vezetőjével) és Tor-Björn Hagglund professzossal (az oului egyetem Pszichiátriai Klinikájának munkatársával). A velük folytatott beszélgetések eredményeként készítettem részletes vázlatot a *thanatológiai* vizsgálatok és a néprajzi módszerekkel történő paraszti „halál-kultúra” vizsgálatok tudományközi együttműködési lehetőségeiről.

Veikko Anttila professzossal rendszeres konzultációkat folytathattam a finn népművészetkutatás eredményeiről. Az ő tanácsainak figyelembevételével készítettem átfogó vázlatot a paraszti vizuális kultúra esztétikai vizsgálataira vonatkozó nézeteim összefoglalására.

A finn múzeumi szerveknél tett látogatásaim lehetőséget nyújtottak számomra, hogy átfogó képet nyerjek a mai finn múzeum szervezeti, tudományos, technikai felépítéséről, a múzeumi kultúra népszerűsítésének módzatairól. A kutatók munkájában rendkívüli segítséget jelentenek a jól képzett, együttműködésre kész múzeumi középkaderek és a hatékony szervezeti formában működő hivatali kisegítő apparátus. Örömmel állapítottam meg, mennyire természetes a mai finn kultúrában a múzeumok és muzeológusok megbecsülése s munkájuk odaadó közösségi támogatása.

Utam során mindegyre tapasztaltam a magyar néprajzkutatás és a magyar néprajzi muzeológia iránti élénk érdeklődést a hazai tudományos eredményeink élénk figyelemmelkísérését. A finn kollégák részéről mindenkor baráti együttműködési készséggel találokotam.

Kunt Ernő

Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Bírósági per népmese gyűjtemény kiadása folytán

A „Tombác János meséi” c. gyűjtemény megjelenése után érdekes peres eljárás keletkezett. Tombác János jogutódai képviselőjében a Szerzői Jogvédő Hivatal szerzői díj megfizetése iránt pert indított az Akadémiai Kiadó ellen. Az elsőfokon eljáró Fővárosi Bíróság a Szerzői Jogi Szakértői Testület szakvéleményére alapítottnan szerzői díj fizetésére kötelezte a Kiadót.

Az ügy fellebbezés folytán a Legfelsőbb Bíróság elő került, amely az ellentétes szakértői vélemények egyeztetése után a Szegeden 1977. november 2-án tartott tárgyaláson a Szerzői Jogvédő Hivatal keresetét véglegesen elutasította és elvileg kimondta, hogy a folklór körébe tartozó népművészeti művek tudományos célú kiadása, közzététele nem esik a szerzői jogi oltalom alá, ezért díjfizetési kötelezettség nem áll fenn.

Az ügygel kapcsolatban néhány szakkérdésre még visszatérünk, de már most szükséges jelezni, hogy a hasonló ügyek megelőzése érdekében fokozott figyelmet kell fordítani a kiadványok címének a meghatározására, a mesemondók munkásságát értékelő tanulmányokra és jegyzetanyagra, valamint a kiadványt megelőző előfizetői felhívásokra, hirdetésekre.

Tárkány Szűcs Ernő

NÉPRAJZI FILMHIREK

A III. Békési Alkotótábor néprajzi filmes tevékenysége
(1977. július 11–24.)

Harmadízben rendezte meg a három Békés megyei város: Békéscsaba, Gyula, Békés – azt az alkotótábort, amelyben a naív festők és amatőr képzőművészek mellett az országos amatőrfilmes továbbképző tábor is helyet kapott.

Ez évben, a békési tanyavilágról tájékoztató filmdokumentumok készítését tűztük ki célul. Munkánkhoz a nyersanyagot a szervező intézmények biztosították, így a filmekről készített kópia a békési Városi Művelődési központba kerül.

1977-ben az ország egész területéről érkeztek amatőrfilmesek, és számuk is nőtt az előző évihez képest. Többen voltak olyanok, akik még nem dolgoztak önállóan hasonlóval. Ez a körülmény, valamint a lényeges technikai felszerelés hiánya nagy nehézségeket okozott a filmkészítésben. Ennek ellenére a kéthetes tábor végén a házi bemutatón 10 filmet tudtunk bemutatni. Ezenkívül néhány egyéni kezdeményezésből született kisfilm és a tanyavilágról készült mintegy 25 perces összeállítás került még bemutatásra. Az alkotótábort követően *Parasztportré* c. filmszemlét tartottunk Békésen 1977. augusztus 20-án.

Raffay Anna

Az ország első néprajzi filmklubja

A Szegedi József Attila Tudományegyetem KISZ Klubjában működő Magyar Néprajzi Filmtéka – Fejezetek a magyar néprajzi filmezés történetéből 1922-től napjainkig – című néprajzi filmklubját Moldován Domokos vezeti. Részben már lezajlott részben még a jövőben kerülnek levetítésre a következő filmek.

1977. szeptember 27.

Georg Höllering: Hortobágy

1977. október 26.

Fejős Pál: Egy marék rizs

Robert Flaherty: Nanouk, az eszkimó története

1977. október 31.

Georg Höllering: Hortobágy (A nagy érdeklődésre tekintettel, az egyetemi ifjúság kérésére kellett megismételni!)

1977. november 22.

Szóts István: Kövek, várak, emberek

Jancsó Miklós: Az idő kereke

Alkonyok és hajnalok

Moldován Domokos: Vankóné Dudás Juli galgamácsai paraszt
festőasszony

1977. december 7.

Varasdi Dezső: Hirös vásár

Lakatos Vince: Bocskoromon van egy szák

Passió Rimócon

Kollányi Ágoston: Virág és szekerce

1978. február 22.

Moldován Domokos: Magyar fazekasok

Jancsó Miklós: Indián történet

1978. március 22.

Gaál István: Krónika

Kiss József: Szentkút

Moldován Domokos: Szerelmi varázslások

1978. április 19.

Boglár Lajos: Piaroák világa

Robert Flaherty: Tabu

Kollányi Ágoston: Neolitikus kultúrák

Melanéziában

Boglár Lajos: Az indián

1978. május 3.

Moldován Domokos: A halottlátásért adót kell fizetni
(MAFILM–MTV koprodukcióban most készül)

Moldován Domokos

AZ ÖNKÉNTES NÉPRAJZI GYŰJTŐMOZGALOM HÍREI

Az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárás Gyűjtők

VIII. Országos Találkozója

(Kőszeg, 1977. június 20–22)

Szép, hangulatos környezetben, jól szervezeten zajlott le a néprajz és a nyelvészet öntevékeny gyűjtőinek és a mozgalmat támogató szervek képviselőinek találkozója a kőszegi Jurisich Vár lovagtermében. A Gyűjtőtálalkozóon mintegy 240-en vettek részt, s a hazaiakon kívül Jugoszláviából, Ausztriából és Csehszlovákiából is érkeztek vendégek, akik hírt hoztak a határokon túl élő magyarok körében folyó önkéntes néprajzi gyűjtőmunkáról. A Találkozóval egyidőben a Tábormokház termeiben fejfakiállítást láthattunk, részben a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, részben pedig az önkéntes gyűjtők anyagából. Az összejövetel második napján a Találkozó résztvevői megkoszorúzták Herman Ottó emléktábláját és Lehmann Gottfried kapitány sírját. II. Rákóczi Ferenc megmentőjének emlékét dr. Bariska István, kőszegi levéltárigazgató nagyszerű beszédben eleve nitette fel. Ugyanaznap este néhány Vas megyei művészeti együttes adott műsort a Gyűjtőtálalkozó résztvevőinek. Az utolsó napon a cáki műemlékpincék és a Szombathelyi Múzeumfalú megtekintése sokaknak jelentett új és szép élményt.

Az ünnepélyes megnyitó ülésen dr. Gonda György, Vas megye Tanácsának elnöke üdvözölte a Gyűjtőtálalkozó résztvevőit és példákkal illusztrálta, hogy Vas megyében milyen fontosnak tartják és mennyire támogatják ezt a mozgalmat. Dr. Ortutay Gyula akadémikus távollétében, dr. Andrásfalvy Bertalan, a Magyar Néprajzi Társaság főtitkára köszöntötte a résztvevőket, majd Bíró Zoltán főosztályvezető a Kulturális Minisztérium, Dercze László osztályvezető helyettes a KISZ KB, Töltési Imre pedig a Hazafias Népfront Országos Titkársága nevében üdvözölte a Gyűjtőtálalkozót. Ezt követően dr. Andrásfalvy Bertalan átadta a Sebestyén Gyula emlékérmét négy kiváló néprajzi gyűjtőnek (Molnár Ambrus, dr. Nemcsik Pál, Szabó József, Szentí Tibor) valamint dr. Végh József kandidátusnak.

A megnyitót követően dr. Kálmán Béla akadémikus előadást tartott a családnév kutatásnak a történeti vizsgálódásokban betöltött szerepéről, majd dr. Kurucz Albert beszélt arról a kezdeményezésről, amelynek során az önkéntes gyűjtők szervezeten bekapcsolódhatnak az Országos Szabadtéri Néprajzi Múzeum berendezéséhez szükséges tárgyi anyag összegyűjtésébe. Végezetül pedig Nagy Gyula ismertette, hogy miként szervezi Oroszán a paraszti önéletírók munkáját. Előadásának illusztrálásához két jelenlévő „parasztíró” olvasott fel egy-egy részletet kéziratából.

A munkaülések három témát, illetve témacsoportot öleltek fel. Az előbbben a *mondakutatásra* került sor. Dr. Ferenczi Imre bevezetője után dr. Kerecsényi Edit a földrajzi név gyűjtés és a mondakutatás kapcsolatáról. Ezt követően dr. Szabó Lajos – bár csak tallózott az általa gyűjtött anyagban – tiszteletreméltó adatmennyiséget sorakoztatott fel a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei halottlátókról. Nagy Géza a bodrogi közeli helyi mondákról beszélt.

A második munkaülés témája a *fejfakutatás* volt. Dr. Morvay Péter bevezetőjében elmondta, mit tett eddig az önkéntes gyűjtőmozgalom a téma kutatása érdekében, majd Tóth Judit ismertette a telkibányai temető fejfáira és temetkezési rendjére vonatkozó vizsgálatait. Dr. Faggyas István a Sajó vidéki fejfák megismerésére és megőrzésére vonatkozó munkáiról számolt be, Németh Ferenc pedig igen szép, színes dia-felvételek segítségével adott ízelítőt a Pest megyei temetőkben folytatott gyűjtéseiből. Végezetül dr. Kormos László tartott előadást a Szolnok megyei temetőkről és fejfákról, valamint a témához kapcsolódó egyháztörténeti vonatkozásokról.

A *hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyagával és szókinccsel foglalkozó munkaülés* bevezetőjében dr. Várkonyi Imre kiemelte a néprajzi és nyelvészeti gyűjtés és kutatás kapcsolatának és a gyűjtőfüzetek használatának jelentőségét. Ezt követően Fazekas Tiborc vázolta a bukovinai székelység kirajzasi helyeinek szóföldrajzi vizsgálatok segítségével történő megállapítására vonatkozó kutatások jelenlegi állását, majd Kovács Károly beszélt a poroszlói paraszti földbérlo társaságokról, Molnár Ambrus pedig néhány bihari falu határhasználatáról hozott adalékokat.

A Szabad Fórumon – mint mindig – most sem jutott elegendő idő az összes jelentkező meghallgatására. Külön is érdemes megemlíteni Stephan Aumüller felszólalását, aki a Burgenlandban végzett ethnobotanikai vizsgálatairól beszélt, valamint Szanyi Máriát, aki a szlovákiai CSEMADOK keretében és azon kívül folyó felvidéki magyar néprajzi munkáról beszélt. Dr. Hoppál Mihály ismertette a készülőfélben lévő Magyarország Néprajzának tervezett tematikáját. Az önkéntes gyűjtők felszólalásai elsősorban saját munkájuk ismertetésére és a kötelező kérdőíves gyűjtéssel kapcsolatos fenntartásokra vonatkoztak.

A Gyűjtőtálalkozó Preininger Ferenc Kőszeg város tanácselnökének üdvözlő beszédével és dr. Benkő Loránd akadémikus zárszavával ért véget.

Halász Péter

IN MEMORIAM

Manga János emlékére
(1906–1977)

„Akárki is volt ő, de fény, de hő volt.
Mindenki tudta és hirdette: ő volt.

Keresheted őt, nem leled, hiába,
Se itt, se Fokföldön, se Ázsiába,
a múltba sem és a gazdag jövőben
akárki megszülethet már, csak ő nem...”

(Kosztolányi Dezső: Halotti beszéd)

Fáj a búcsú Manga Jánostól, aki 10 évig volt (1973–1973) tudományos munkatársa az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának, s nyugdíjasan is visszajárt közénk dolgozni. Évekig volt alapszervezetünk párttitkára, s 1970–73-ban a Foklór Osztály vezetőjeként közvetlen főnököm is. Szerettük és becsültük őt, mert módszeresen és sokat dolgozott, s minket, fiatalokat is megpróbált ránevelni humorral elegyített iróniával a néprajzi gyűjtőmunka alaposságára.

Ahhoz a kutató-nemzedékhez tartozott, amelyik a néprajzi terepmunkát fontosabbnak tartotta az elméleti konstrukciónál, munkásságának középpontjában mindig a valós élmények, adatok sora, tapasztalatok álltak, s egy-egy nagyobb lélegzetű tanulmányában ezekhez keresett nemzetközi párhuzamokat, ezeket a láncszemeket helyezte be a történelmi-társadalmi változások, Közép-Európa paraszti kultúrájának rendszerébe.

Manga János néprajzos pályája nehezen indult: 1929-től 1941-ig felvidéki tanítóként dolgozott, s közben a pozsonyi rádió magyar nyelvű iskola-műsorát vezette. 1932-ben kapcsolódott be a munkásmozgalomba, s a Szociáldemokrata Párt tagjaként ismeretterjesztő és politikai előadásokat tartott a pozsonyi Munkásakadémián, munkáskórust vezetett, és baloldali lapoknak írt. A 30-as években fordult figyelme a népi kultúra felé, s Bartók Béla irányításával a Nyitra vidéki magyar falvakban kezdett népzene gyűjteni. 1939. után Budapestre jött, s Györfly István támogatásával került a Néprajzi Múzeumba. 1942-ben Viski Károlynál védte meg doktori disszertációját. 1949-ig dolgozott a Néprajzi Múzeumban, majd 1949–57-ig a balassagyarmati múzeum igazgatójaként végzett igen fontos gyűjtő és szervező munkát. 1957–58-ban a Népművelési Intézet igazgatója, majd 1958–59-ben ismét a balassagyarmati múzeum igazgatója. 1960-ban tért vissza Budapestre, előbb a Néprajzi Múzeum főigazgatója, majd tudományos munkatársa. Innen került az MTA Néprajzi Kutató Csoportjához.

Manga János néprajzi érdeklődése – amint ez írásaiból is kitűnik – igen sokirányú volt: gyűjtött népzene, érdekelték a népi hangszerek, behatóan foglalkozott a pásztorművészettel (e témáról készítette kandidátusi disszertációját), s tanulmányai, amelyeket az ünnepi népszokásokról írt, „alap-művek” a népszokáskutatók számára. Mivel kitűnően beszélt szlovákul, s olvasott még néhány szláv nyelven (csehül, lengyelül, bulgárul, oroszul) nemcsak a magyar, hanem a szlovák néprajzi kutatás is sokat köszönhet neki. Meggyőződése volt ugyanis, hogy „a magyar néprajzi kutatások a hazánkban élő nemzetiségek vizsgálatát sem mellőzhetik”, s hangsúlyozta, hogy a szlovák népi kultúra ismerete nélkül (amely földrajzi-történelmi

adottságainál fogva évszázadok óta szimbiózisban él az Észak-magyarországi paraszti kultúrával) a palócság néprajzi sajátosságait nem írhatjuk le, földrajzi körülhatárolását nem végezhetjük el. Egy magyarországi szlovák falu, Vanyarc monográfiájában részletesen kifejtette, hogy: „Az északi nyelvhatáron élő magyarságnak a többi magyar vidékektől többé-kevésbé eltérő, illetve azokkal egyező vonásait minden kétséget kizáróan úgy rajzolhatjuk meg, ha számba vehetjük azokat a hatásokat, amelyek a közöttünk vagy szomszédságunkban élő szlovákság kultúráját a magyarság részéről, illetve a magyarságot a szlovákság részéről érték. Az effajta vizsgálatok eredményei alapján mérhetjük le az ún. etnikus tradíciók statikáját vagy dinamikáját, azt, hogy az anyagi, a szellemi, a társadalmi kultúra egyes területei hogyan és mikor alakulnak ki, melyek a változó, melyek a tartós vagy eltűnő elemei.” – E felfogás jegyében dolgozott a Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztályának elnökeként, vett részt a palóc-kutatásban s a Kárpát Bizottság munkájában.

Manga János a szó nemes értelmében egész életében „tanító” volt. Nemcsak osztályvezetőként, idősebb kollégaként, vagy az egyetemi katedrán tanított, hanem a rádió jóvoltából egy egész ország figyelhetett a szavára. Számos népzenei műsor vezetője, szervezője, előadója volt, de legismertebbé az „Élő népdal” c. hetenként jelentkező előadásorozata vált. 1967–68-ban kezdte el az anyaggyűjtést e műsorhoz, választ keresve a kérdésre: eleven, élő valóság-e még a Kodály által 1937-ben kifejtett tétel: „A néphagyományt nem szabad valami egységes halmazállapotú anyagnak képzelnünk. Mélyreható különbségek vannak életkor, társadalmi állapot, vallás, civilizáltság, vidék és nem szerint.” Manga János fáradhatatlanul, korát meghazudtoló frissességgel járta be az ország minden táját és 1969-től 446 tízperces előadásban adott számot a népzene, a népdal mai életéről.

Bár a sorozat halálával megszakadt, minden darabja tükre a ma népzenei kultúrájának, igazolása a népdal értékeit hirdető kodályi tanításnak, s nem utolsó sorban követendő példája a jó tudomány-népszerűsítésnek.

Manga János 71 évig élt, s mi mégis úgy érezzük, fiatalon halt meg. Fiatalon, mert annyit és úgy dolgozott, ahogy fiatal kutató is kevés. Munkáját hangszalagok százai, könyvei, tanulmányok, pótolhatatlan értékű fotográfiaiák őrzik – emlékéit a szívünk.

Küllös Imola

Manga János műveinek válogatott bibliográfiája

Önálló művek

Magyar katolikus népélet képekben.
Bpest, 1948. Misztótfalusi, 81 p. 21 cm.

Nógrádi utazások.
Bpest, 1950. Franklin nyomda, 29 p. 24 cm.
(Néprajzi Múzeum Füzetei 12.)

Egy dunántúli faragó pásztor.
Bpest, 1954. 65 p.
(Magyar Népművészet XVI.)

Nógrádmegyei szabadrajzú hímzések.
(Társszerző: Dajaszászné Dietz Vilma.)
Bpest, 1954. Képzőművészeti Alap. 29 p. 32 t. 29 cm.
(Magyar népművészet 19.)

Űnepek, szokások az Ipoly mentén.
Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoport
Bpest, 1968. Akadémiai Kiadó, 187 p. 7. t. 18 cm.
(Néprajzi tanulmányok)

Ungarische Volkslieder und Volksinstrumente.
Bpest, 1969. Corvina, 81 p. 24 t.
(Magyar népművészet 2.)

Ünnepi szokások a Nyitra megyei Menyhén
Néprajzi Füzetek 9. Budapest, 1942.

Hungarian folk song and folk instruments.
Bpest, 1969. Corvina. 70 p. 24 t.
(Hungarian folk art. 2.)

Magyar népdalok, népi hangszerek.
Bpest, 1969. Corvina. 65. p. 24 t. 20 cm.
(Magyar népművészet 2.)

La musique populaire Hongrois et ses instruments.
Bpest, 1969. Corvina. 65 p. 24 t.
(Arts populaire hongrois 2.)

L'Arts des bergers.

Bpest, 1972. Corvina, 89 p 24 t.

(Art populaire hongrois 5.)

Herdsmen's Art in Hungary.

Bpest, 1972. Corvina. 65 p. 24 t.

(Hungarian folk art. 5.)

Magyar pásztorfaragások.

Bpest, 1972. Corvina. 86 p. 42 t. 19 cm.

(Magyar népművészet 5.)

Ungarische Hirtenschnitzereien.

Herausgegeben: Ortutay Gyula.

Bpest, 1972. Corvina. 93 p. 24 t. 1 térk. 19 cm.

(Ungarische Volkskunst 5.)

Cikkek, tanulmányok

Zoborvidéki lakodalom.

Néprajzi Értesítő, 1940. 250–272 pp.

Felvidéki betlehemes játékok.

Ethnographia, 1940. 402–418 pp.

Kánai mennyező Nagycétényben.

Ethnographia, 1941. 139–146 pp.

Adatok a nyugati palóc házassági szokásokhoz.

Néprajzi Értesítő, 1942. 173 p.

Zoborvidéki lakodalmas énekek.

Kodály Emlékkönyv, 1943. 195 p.

A kánai mennyező változatai.

Ethnographia, 1946. 1–16 pp.

Egy somogyi faragó pásztor. (Id. Kapoli Antal)

Dunántúli Tudományos Gyűjtemény, Pécs, 1947. 39 p.

Palockaja obrjadnoszty „Izgnanija kisce” i evropejszkie szvjazi.
Folia Ethnographia, 1949. Vol. I. Fasc. I. 5 p.

A Palóc Múzeum 10 éves néprajzi tevékenységéről.
Ethnographia, 1955. 587 p.

Morena a jég madarskie obmeny.
Slovensky Narodopis, 1955. 421 p.

A török háborúk emlékei a magyarországi szlovák népdalokban.
Ethnographia, 1956. 241–261 pp.

Die Hochzeitsbräuche der Paloczen und ihre slowakischen Analogien.
Acta Ethnographica, 1957. 140 p.

Erntbräuchen und Erntlieder der Palozen.
Acta Ethnographica. 1959. 223–266 pp.

Hirtenkunst in Transdanubien.
Acta Ethnographica. 1961. 67 p.

A hasznosi tömegpszihózis.
Ethnographia, 1962. 355–388 pp.

Hungarian Bagpipers.
Acta Ethnographica, 1965. 1–97 p.

Hirtenkunst im Tiefland und im Oberland.
Acta Ethnographica, 1967:207–304.

Magyar duda – magyar dudások a XIX.–XX. században.
Népi Kultúra – Népi Társadalom, Bpest, 1968. 127–186 pp.

Egy magyarországi szlovák falu.
Bpest, 1969. Akadémiai Kiadó. 32 p. 24 cm.

A Cserhát falvainak néprajzáról.
Cserhát utikalaúz. Budapest, 1970. 25–32 pp.

Historische Schichten des „Kisce” Treibens in Ungarn.
Acta Ethnographica, 1970. 1–43 pp.

Varianten der Hochzeitlieder eines dorfes.
Bpest, 1970. Akadémiai Kiadó, 33 p. 24 cm.
Acta Ethnographica, 1970. 247–279 pp.

Quelques résultats de l'étude des rites de fête.
Studia Ethnographica et Folklorestice in honorem Béla Gunda.
Debrecen, 1971. 361–379 pp.

Die Slowaken in Ungarn. Slowakische Siedlungen in den 17. und 18. Jahrhundert.
— Acta Ethnographica, 1972. 279–316 pp.

Magyarországi szlovákok. Népi Kultúra—Népi Társadalom.
VII. Budapest, 1973.

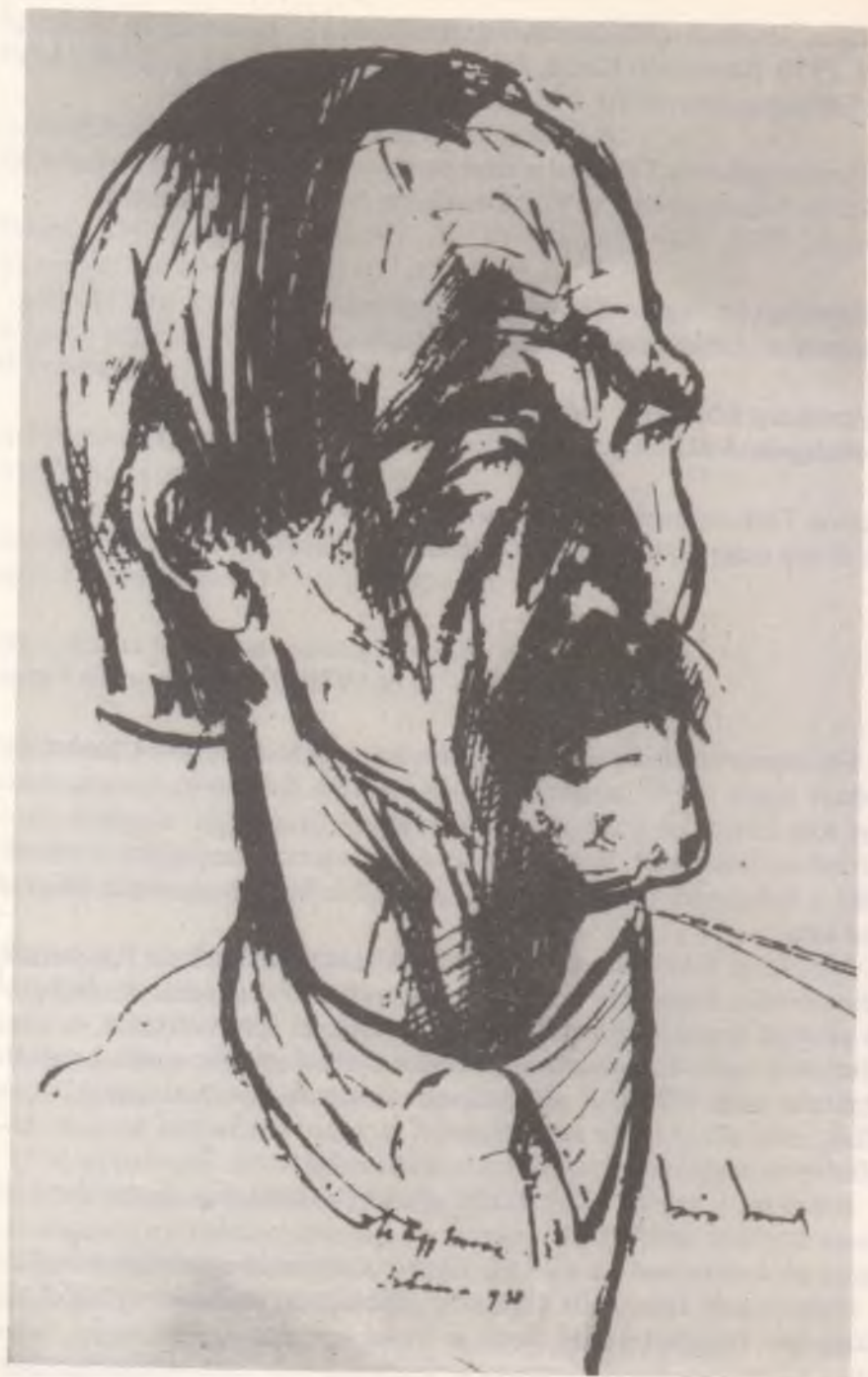
Szokások Tótkomlóson, Békéscsaba, 1974.
In: A Békés megyei Múzeumok Közleményei. 3.

K ó s K á r o l y
(1883. XII. 16. — 1977. VIII. 24.)

Fájdalmas veszteség érte az egyetemes magyar művelődés, irodalom, művészet ügyét. 1977. augusztus 24-én élete 94. évében Kolozsvárott elhunyt Kós Károly. A haláláig töretlen szellemi frissességét megőrző alkotó utolsó nyilatkozatát, Benkő Samuval folytatott visszaemlékező beszélgetését a kolozsvári Útunknak az a száma közölte, amely halála hírért is tudtul adta.

Rendkívül sokoldalú egyéniség volt. A Budapesti Műszaki Egyetemen építészmérnöki képezést szerezve századunk első évtizedeinek meghatározó szerepű tervező építészetévé vált. Középkori építőkultúránk és népi építészetünk egyes hagyományait, elemeit ötvöző sajátos, egyéni hangulatú épületei máig a magyar építőművészet maradandó alkotásainak bizonyultak; még akkor is, ha az építészettel szemben támasztott igények, követelmények napjainkra gyökeresen megváltoztak.

Kós Károly az első világháborút követő átalakulásban egyéni érdekeivel nem törődve szülőföldjén maradt. A mérnöki munkát az irodalmi alkotással és szervezéssel cserélte fel. Egyéni hangvételű műveiben a magyar nép történetének tanulságos korszakait, epizódjait, példaadó egyéniségeit mutatta fel. Felejthetetlenek azok az írásai, szépirodalmi alkotásai, amelyekben Kalotaszeget örökítette meg, amelyekben a kalotaszegieg gondjának, örömének adott hangot. A táj teljességét, sokrétűen összegezett ta-

pasztalatait fogalmazta meg. Különösen emlékezetesek az erdélyi nemzeti-ségek történelmi egymásrautaltságát érzékeltető, bemutató írásai.

Nem kis szerepet játszott a közéletben. Kalotaszegről indította meg a huszas évek elején a romániai magyarság első jelentős politikai mozgalmát, amikor a falusi népi tömegek demokratikus törekvései élére állt. A felszabadulást követő első napoktól részt vállalt az élet újraindításában, a romániai közélet demokratikus átalakításában. Viszonylag idősen is egyik vezető szervezőjévé vált a Magyar Népi Szövetségnek, amelynek soraiban a romániai magyarság demokratikus és szocialista szellemben tömörült, hogy a politika és művelődés terén egyaránt megvalósíthassa időszerű céljait, vágyait. Ma már világosan láthatjuk, történelmi távlatból is értékelhetjük, hogy milyen fontos volt az erdélyi magyarság szerepe, közelebről magának Kós Károlynak is Románia egész újjászületése szempontjából.

Szaktudományunkat közvetlenül is érintette az egyetemes magyar irodalom erdélyi nestorának halála. Még a kolozsvári, Farkas utcai református kollégium gimnazista diákjaként fogott hozzá Kalotaszeg, valamint Erdély építészeti, történelmi népművészeti hagyományai megismeréséhez. A korai, maradandó benyomásokat később tudatos kutató munkával mélyítette el. Az erdélyi építő hagyományt bemutató szakközlései már megjelenésük pillanatában maradandó értékű, klasszikus tanulmányokká váltak. Építészettörténeti, népi építészeti kutatásai alapján kapott megbízást, hogy az első világháború folyamán Törökországban az isztambuli kulturális intézetünk tagjaként végezzen vizsgálatokat. Ázsia kapujában, a Balkán félszigeten folytatott munkája (bár koránt sem lehetett befejezett) művelődésünk délkelet-európai, kisázsiai kapcsolatainak feltárását ígérhették. A szélesebb közönség előtt is közismertek a sajátos erdélyi építő tradíciót szépirodalmi, esszéjelleggel bemutató átfogó írásai. Tudományos és irodalmi mondandóját egyéni stílusú grafikáival egészítette ki, támasztotta alá. Metszetei, tollrajzai a maguk – napjainkra archaikus ízűvé vált –, szubjektív hangulataikkal sokszor forrásértékűek, pótolhatatlanok. Az építészeti, iparművészeti szaksajtóban közzétett részletközlései, elemző áttekintései népi építészetünk, díszítőművészetünk pótolhatatlan adalékai csakúgy, amint nélkülözhetetlenek gazdasági építészetünkre vonatkozó megállapításai. Jelentős volt a kolozsvári-kolozsmonostori főiskolai tanári működése is mind szóban, mind írásban. Nemcsak a korszerűbb építőgyakorlat elterjedését segítette elő, de rendkívüli mértékben hozzájárult ahhoz, hogy feltárják, ápolják s a lehetőségekhez képest helyreállítsák, megóvják a műemlékeket, építészeti, népi építkezési objektumokat.

Mint értelmiségi alkotó különösen példaadó magatartást tanúsított két vonatkozásban. Folyamatosan meg tudta újítani szemléletét, gyakorlatát. Különösen szembeötlő ez az építészeti formák világában, ha egymás mellé állítjuk a sepsiszentgyörgyi múzeum épületét, amelyet a Székely

Nemzeti Múzeum székházaként épített a kolozsvári Séta-téri kiállítási csarnokkal. Szembeszökőek az elmúlt közel három évtizeddel elválasztott két alkotás különbségei.

Másfelől példaszerű volt Kós Károly közművelődési törekvése. Akár mint kurátor, akár mint építész, akár mint iskola szervezeti vezető mind magától, mind másoktól megkövetelte és elvárta, hogy az értelmiségi szakember, a közösségi vezető terveit, alkotásait, intézkedéseit apró részleteiben a lehető legszélesebb körben megismertesse, megértesse. Többek között ezen a ponton is több volt, mint a hagyomány őrzője, feltárója. A valóság formálójává, tudatos befolyásolójává volt képes válni, ennek nem csekély terhát nemcsak vállalta, de kereste is.

A magyar etnográfusok benne a bartóki úton járó kutatót, alkotót, Györffy István, Viski Károly kolozsvári diákévei ismerősét, barátját is elvesztették. Műveivel, példájával vigasztalódhatunk. Életútja ma is és a jövőben is ösztönző példája lehet nemcsak a magyar és romániai kutatásnak, de tágabb közép- és keleteurópai környezetünknek is.

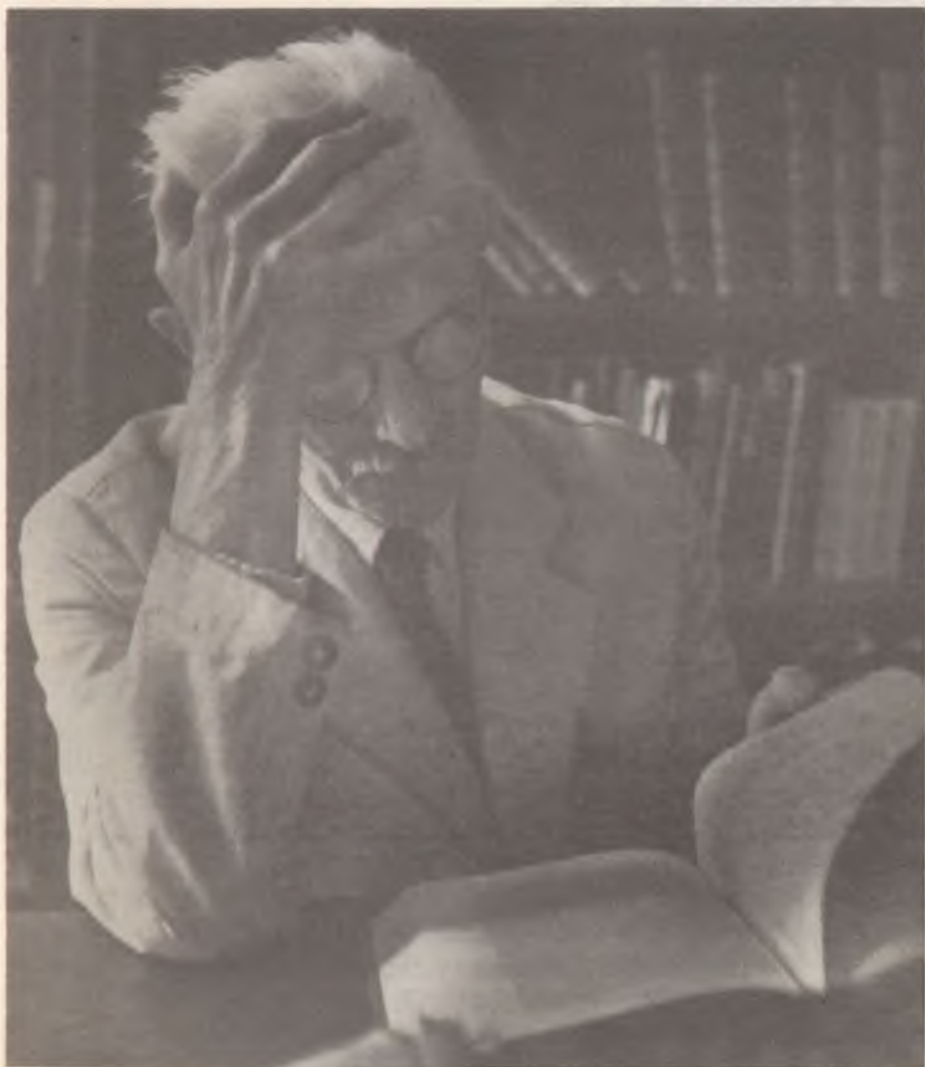
A Házsongárdi temetőben helyezték örök nyugalomra. Ravatalánál és sírjánál a romániai irodalmi, tudományos közélet szerveinek képviselői, a romániai magyarság vezető egyéniségei, és hazánkból a Magyar Írószövetség, illetve a Magyar Építőművészek Szövetsége képviselői búcsúztatták. Szemtanúk beszámolója szerint a legemlékezetesebb a kalotaszegiek csendes búcsúja volt. Sok százas csoportban kísérték szeretett írójukat, kutatójukat, egykori vezetőjüket utolsó útjára a Kalota, a Nádas, a Körös és az Almás mentiek gyászoló viseletbe öltözött hívei. (Az elhangzott beszédből az Útunk és a Tisztatáj adott közlést.)

Csegezi Sándor

(Nagy Imre festőművésznek Kós Károlyról még 1938-ban készült rajzát az Útunk 1977. szeptember 2-i számából vettük át.)

Kelemen Lajos száz éve

Századunk legnagyobb hatású erdélyi historikusa, művelődéstörténésze, **Kelemen Lajos** levéltáros, az Erdélyi Múzeum főigazgatója, száz esztendeje, 1877. szeptember 30-án született Marosvásárhelyt. Sok évtizeden át végzett áldozatos munkája már indulásától, kibontakozásától túl mutatott a szűkebb, hagyományos történeti kutatás határán. A történészeken kívül a nyelvtudomány, a művészettörténet, az etnográfia művelői csakúgy töltekezhetnek eredményei tárházából, mint a településtörténet, az iskola-, egyháztörténet, vagy a könyvtárban kutatói. Se szeri, se száma azok-

nak a tágabb vagy szűkebb sajátos kutatási problematikáknak, amelyek első megfogalmazása, vizsgálati megalapozása, eligazító anyaggyűjtése egyaránt személyéhez kötődik.

A szülői ház, a családi környezet Erdély, és a magyar nép legnemezebb hagyományaival jegyezte el a bontakozó érdeklődésű gyermekeket. A szabadságharc eseményeit az idős családtagok személyes élményei alapján ismerhette meg. Atyai nagyapjától a reformkor nagy politikai, művelődési, gazdasági küzdelmeinek gazdag hagyományát örökölhette, hiszen az erdélyi haladás legszűkebb élgárdájához tartozott Kelemen Benjamin, Wesselényi barátja, munkatársa. A család művelődési tájékozódását elve meghatározták az unitárius lelkész ősök.

A marosvásárhelyi református kollégium növendéke lett. Felsőbb osztályos gimnazistaként ébredt fel és mélyül el egyre szakszerűbbé válva érdeklődése a történeti studiumok iránt. Az indulást olyan nagyjelentőségű emlékek felfedezése jelezte, mint az ádámosi unitárius templom 1526-ból származó berendezése és mennyezete vagy a gógánváraljai templom annál is korábbi mennyezete. E két emlék máig is féltett és sajnos páratlannak maradt darabja három legfontosabb országos múzeumunknak.

Kelemen Lajos a kolozsvári tudományegyetemen földrajz-történelem szakos képesítést szerzett. Főhivatásának a levéltári kutatást tekintette. Páratlanul gyors egyetemi tanulmányi előrehaladása, kibontakozó szakirodalmi tevékenysége ellenére sem kapott megfelelő állást. Csaknem két évtizedet kellett méltatlan bizonytalanságban, illetve a kutatási célkitűzéseknek nem megfelelő középiskolai tanári alkalmazásban töltenie. Lényegében a Monarchia bukása idején az impériumváltozás küszöbén, negyven évesen került az Erdélyi Múzeum Levéltára szolgálatába, vált e nagy hírű, nagyjelentőségű intézmény igazi naggyá fejlesztőjévé. Bár az első világháborút követő időszak gazdasági, szervezeti keretei sem a levéltár, sem a levéltáros számára nem biztosíthattak gondtalan viszonyokat, mégis kitarított e nagy multú intézmény mellett, és sorra-rendre lépett a nyilvánosság elé alapvető közléseivel, tanulmányaival. A korra, viszonyokra jellemző, hogy nagyértékű dolgozatait többnyire csak almanachokban, kalendáriumokban vagy napi lapokban volt képes elsősorban közzétenni, látszólag szétszórní. Imponáló teljesítménye elismeréseként mégis a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjává választotta. Irodalmi tevékenysége, amit eddig az 1958-ban 80. születésnapjára kiadott Emlékkönyv tartalmaz a legnagyobb teljességgel, méreteit is, de sokoldalúságát tekintve is lenyűgöző. Mindamelllett legendás hírű volt közművelődési tevékenysége. Mint városvezető, városismertető a Kolozsvári látogatókat kalauzolva forrásismeretét, művészeti jártasságát kamatoztatva elárasztotta hallgatóit a történeti adalékokkal, információkkal.

A társtudományokban szerzett fölényes tájékozottsága alapján követ-

kezetesen tudta hasznosítani a történeti forrásanyagot, illetőleg a források felhasználására újabb és újabb területeket vont be. Így sok olyan kérdéskörre terjesztette ki a történettudományi vizsgálatokat, amelyekben korábban egyáltalán vagy csak elvétve munkálkodtak historikusok.

Működése korai szakaszától rendszeresen gyűjtötte a *néprajzi* vonatkozású történeti adalékokat is. Ebbéli érdeklődését egész életén át fenntartotta, de amint személyes támogatása eredményeként is kibontakozott Szabó T. Attila nyelvészeti-néprajzi munkássága, örömmel „visszavonult” a szakterületünket teljességében felölelő vizsgálatoktól. Szabó T. Attila az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár bevezetőjében is megemlékezett Kelemen Lajosról, mint a Mesterről és irányító-útmutatóról. Hasonlóképp Imreh Istvánt is ő vezette be a levéltári kutató munkába s irányította a néprajz szempontjából is izgalmas történeti kérdések megközelítésére, kidolgozására. De az oly fiatalon elhunyt Balogh Ilona néprajzi, építészettörténeti vizsgálataiban is inspirátor volt s egyben irányító, támogató.

Az etnográfia, népművészet iránti érdeklődése élete kései szakaszában sem hunyt ki. Egyik legutolsó nagyobb szabású, összefoglaló jellegű tanulmánya a 17. század festett asztalos munkáit, templomberendezéseit, mennyezeteit a tárgyi emlékek, illetve levéltári források alapján foglalta össze. Tombor Ilona teljességre törekvő kézikönyve utalásaiból is kitűnik, hogy e népművészetünk genezisével összefüggő témában a jóval későbbi évtizedekben is milyen tájékozott volt s alapvetőek voltak információi.

Kelemen Lajos egyéniségét, érdeklődését, egyben eredményeit jól jellemezhetik azok az emlékkönyvek, amelyeket „tanítványai”, munkatársai, tisztelői 60., 70. és 80. születése napjára megjelentettek tiszteletére. Ezekből kitetszik az is, hogy a kortárs román és szász kutatók körében is őszinte megbecsülés, szeretet övezte, hiszen publikációiban gyakran felvillantak a nemzetiségi érintkezés, együttélés tényeit megörökítő dokumentumok.

Tudományszakunk halála után is kifejezte kegyeletét, megbecsülését. A magyarországi tudományos folyóiratok közül az *Ethnographia* necrologja volt talán a legérdemibb. Lényegében tételesen ismertette Kelemen Lajos életműve néprajzi témáit, feldolgozásait, eredményeit. (Ethn. 1964.)

Valamennyi közgyűjteményben, könyvtárban, múzeumban, levéltárban tevékenykedő kutató számára példakép lehet személyes magatartása, közszolgálati stílusa. Legendás volt a köztulajdon iránti tisztelete, megkülönböztetett figyelme. Mindent félretéve igyekezett óvni a gyűjteménybe beszállított s ott tárolt anyagot, drákói szigorral biztosította állagát, fennmaradását. Ugyanakkor szüntelenül rajta volt, hogy minden módot használjanak fel a folyamatos gyarapításra, a gyűjtemény szakadatlan fejlesztésére. Mindeddig őt igazolta az idő, hiszen az megmaradt s eddig hozzáférhető is volt, amit átvett megőrzésre. A kicsinyes szempontok miatt gyűj-

teményén kívül, visszatartott dokumentumok nagyrésztét elhamvasztotta a háborús világégés. Példaszerű önzetlenséggel bocsátotta gyűjteményét a szakkutatók, érdemes érdeklődők rendelkezésére. Boldog volt, ha a kezén átfutott anyagot fiatal, reményteljes kutató kezére adhatta, olykor (amint arról Imreh István emlékezik) saját másolatait is átadta kollégáinak. A közgyűjteményt nem kezelte sajátjaként, páratlan emlékezete alapján minden zegét-zugát ismerte. Felhasználta minden alkalmat, hogy minél többet segítse a hozzáfordulókat.

Kelemen Lajos második száz éve kezdetén (1963-ban hunyt el) örömmel állapíthatjuk meg, hogy a munkássága iránti érdeklődés mind a szakörökben, mind az érdeklődők szélesebb táborában nőttön nő. Ezt bizonyítja az utóbbi évek számos publikációs hivatkozása is. Ezért örvendetes a romániai A Hét, illetve a Művelődés folyóiratok ez évi jubileumi megemlékezése. Ezek adták hírül mindannyiunk örömére, hogy a Kritérion kiadó még 1977-ben közzé teszi Szabó T. Attila bevezető tanulmányával B.Nagy Margit gondozásában jegyzeteivel Kelemen Lajos válogatott műveinek egy kötetnyi gyűjteményét: művészettörténeti, festészeti témájú dolgozatait, köztük olyanokat is minden bizonnyal, amelyek a népművészet gyökerét is megvilágíthatják.

A korábban megjelent munkák közrebocsájtása bizonyosan jelentős eseménye lesz mind a román, mind a magyar tudományosságnak, sőt tágabb közép- és keleteurópai visszhangot is kiválthat. Az újra megjelentetés öröme sem feledtetheti el azonban a még kiadatlan kéziratos munkák közvételének felelősségét-szükségességét, sőt adósságát sem, csak úgy, amint érdemleges feladat lenne a szakkutatás számára munkakiadványként, kézirat gyanánt közrebocsájtani Kelemen Lajos jegyzeteit, hiszen azok a két világháború pusztításai, esztelen tékozlása miatt gyakran eredeti, ma már csonkult vagy teljesen pusztult forrásokat pótolhatnak. Ezek különösen Románia története szempontjából aligha nélkülözhetők.

A hagyaték bekapcsolása a nemzetközi tudományos vérkeringésbe tiszteletet ébresztene a vele sáfárkodók iránt.

Kelemen Lajos életműve a közép- és kelet-európai önismeret szerves, nélkülözhetetlen része, egyaránt öregbíthetné mind a szocialista romániai, mind a magyar tudományosság tekintélyét. Tudós egyénisége forrásokra alapozott vizsgálatait, objektivitása, az igazság szenvedélyes bemutatása, a népek iránti teljes elkötelezettsége, de egyben elfogulatlansága példaként szolgál és követésre ösztönöz.

Számunkra Kelemen Lajos életműve élő példa és igazolás arra, hogy sem az általánosabb művelődéstörténet, sem a művészettörténet, sem a néprajz, de még a középkori régészet sem fejlődhet a források önálló szempontú, sajátos célkitűzésű feltárása, hasznosítása nélkül, amint a szokványosabb keretű történeti feldolgozás is csonka marad e társtudományok

eredményei, szempontjai érvényesítése nélkül. A fejlődő etnográfia nem elégedhet azzal meg, hogy másodkézből merítsen társ-studiumi anyagából. A Szótörténeti Tár is, a falu rendtartása, Kelemen Lajos számos dolgozatával egybehangzóan láttatja, hogy a jelenkori néprajz minden jelensége mögé milyen mélyre nyúló adatsorok rajzolhatók fel. Persze a jelenkori néprajz célkitűzéseit is csak akkor lehet igazán tökéletes megoldásban teljesíteni, ha „tudat alattivá” váltan adatsorokra is bontottan, de a nagy alapösszefüggésben is teljes értékű a történelmi előzmények ismerete, érzékelte. Ha erről lemondanánk, képalkotásunk dimenziói, perspektívái enyésznének el. A jó dimenzió, a helyes távlat a valóság „képalkotásának” legalapvetőbb feltétele. Erre emlékeztet nap mint nap Kelemen Lajos és mi felelősek vagyunk, felelősek leszünk. Az idő kerekét visszaforgatni általában nem lehet, erre kísérletet tenni a kutatásban a legnagyobb tudománytörténeti bűn!

Csegezi Sándor

Öt éve halt meg Venczel József

Csendben, szerényen kivonult az élők sorából, ahogy életében is viselkedett, a néprajzzal szorosán összeforrt erdélyi magyar társadalomkutatás úttörő jellegű művelője, Venczel József. A halála híre is csak évek múlva jutott át hozzánk és ennek ötödik évfordulója ürügyén szeretnénk megemlékezni róla.

A fénykép, amely arcvonásait utoljára örökítette meg, semmit sem őriz már a fiatalság bizakodó, optimista hangulatot tükröző, mindig mosolygó Venczel Józsefeből, aki a vezetője volt az 1942-ben a bálványosvár-aljai falukutató tábornak. Itt ismerkedtünk össze. Venczel József ekkor már elméleti és gyakorlati felkészültséggel, pallérozott társadalomtudományi műveltséggel irányította a kutatásokat és olyan áhítattal tekintettünk fel rá, mint aki majd a helyes népméret tudományára tanít meg bennünket. Mi pedig jóformán még csak könyvekből ismertük a falut, főleg az erdélyi falvakat és mindjárt eloszlott bennünk minden romantikát, ami legtöbbször e táborba elhozott. Vizsgálati módszerek, a könyörtelen valóság megláttatása, a társadalmi összefüggések ábrázolása, számok és adatsorok voltak a tárgyai a mindennapi eligazító megbeszéléseknek, amelyek után gyűjtésre indulhattunk a faluba. Hol van már erről a fényképről az a sok biztató mosoly, amely a magyarázatait kísérte s a tévedéseket kijavította. A személyes életút könyörtelen tövisei, a betegségek maradandó nyomai szinte személytelenné alakították az arcvonásait.

Csíkseredán született Venczel József, ott is érettségizett, majd elvégezte a kolozsvári egyetem jogi fakultását. 1937-től az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet, 1941-től a Teleki Pál Tudományos Intézet munkatársa. 1946 és 1949 között egyetemi tanár, majd főlevéltáros. 1969-től a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen mint tudományos kutató működött Kolozsvárott.

Falukutató munkájában az Erdélyi Fiatalok nyomán haladt és jól összegezte magában a falukutatás Gusti-féle módszereitől az amerikai rural sociology eredményességéig a vizsgálati módszerek általa továbbfejlesztett tanulságait. Három alapvető szempontot követett, amelyeket saját megfogalmazásában idézünk:

„1. Határozottan elválasztottuk az informatív és az objektív anyaggyűjtést, hogy így az egyes társadalmi jelenségek, folyamatok és életmegnyilvánulások funkcióját megállapíthassuk a nép szellemi életében. Ez természetesen nem az objektív kutatás háttérbe szorítását jelenti, csupán annyit, hogy a tájkeret, a történet, az élettani vonatkozások, a gazdasági kérdések terén és a falubeli intézményekkel kapcsolatosan az objektív anyag feldolgozása egy későbbi kiszállás tárgyául jelöltetett meg. Az objektív anyag ugyanis jobbára csak leíró munkát igényel, melyet nem befolyásol az informatív anyaggyűjtést lényegileg torzíthatja az objektív ismeretkör.

2. Az anyaggyűjtésben és csoportosításban nem ragaszkodtunk merev kategóriákhoz: a társadalmi és természeti, avagy a történeti és lélektani tényezők, „keretek” és életmegnyilvánulások egymástól el nem választhatók, minden részletkérdés külön monografikus probléma, amely csak akkor lesz érthetővé, ha a vizsgált jelenség, folyamat, életmegnyilvánulás valóságát szétágazó ok és okozati körével együtt vizsgáljuk és rögzítjük.

3. Végül a magyar társadalomkutatás hagyományainak megfelelően a néprajzi gyűjtést társadalomvizsgálatunk legfontosabb mozzanatának jelöltük ki, mivel a néprajz adja a legfontosabb támpontokat a társadalomkutatónak – természetesen az a néprajz, amelyik anyagát maga is összefüggéseiben vizsgálja.”

Venczel József néprajzi, társadalomtudományi és statisztikai tudással megírt dolgozataival, világos és egyszerű tárgymegközelítő módszert felhasználó előadásaival, főleg pedig kutatás-szervező tevékenységével kiemelkedő szerepet vitt a két világháború közötti önismeretre törekvő látásmódra nevelésben, továbbá a hatvanas években az újra fellendülő erdélyi szociográfiai kutatások gyakorlati megalapozásában. Ideje lenne tanításait, módszereit felmérni, kiértékelni és a mai társadalmi vizsgálatoknál felhasználni.

Éppen úgy, mint Kelemen Lajosnak, neki sem jelentek meg nagy kötetei életében, hanem számtalan kisebb-nagyobb cikkben, tanulmányban fejtette ki gondolatait, tette közzé társadalomtudományi ténymegállapításait, foglalta össze eredményeit. Ezek leginkább az általa is szerkesztett Hittelben, az Iskola és a Korunk folyóiratban jelentek meg. Néprajzi szempontból is fontos önálló kötetek voltak: *A falumunka és az erdélyi falumunka-mozgalom* (1935); *Öt oltmenti székely község népmozgalma* (1937); *A falukutatás módszerének vázlatja* (sokszorosítva 1941-ben jelent meg).

Tárkány Szücs Ernő

Helyesbítés

A Néprajzi Hírek 1977. évi 1–2. száma 52. oldalán megjelent „Az 1976. évi Országos Néprajzi és Nyelvjárési Gyűjtőpályázat eredményhirdetése, szervezése és személyi változások” című hírünkkel kapcsolatban olyan tájékoztatást kaptunk, hogy a Nyelvtudományi Intézet az országos pályázat meghirdetésében a jövőben is részt vesz.

Tartalom

Társasági hírek	69
Tudományos tanácskozások	78
Múzeumi hírek	89
Néprajz az egyetemeken	98
Tudományos hírek	108
Néprajzi filmhírek	119
Az Önkéntes Néprajzi gyűjtőmozgalom hírei	121
In memoriam	123

NÉPRAJZI HÍREK
ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Ágnes Szemerényi
Ernö Tárkány Szücs
1250 Budapest, Országház u. 30. Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über
das Programm der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.